

Offentlig upphandling

Sammanfattning

I betänkandet behandlas 44 motionsyrkanden som gäller offentlig upphandling från den allmänna motionstiden 2011. Motionsyrkandena rör bl.a. frågor om utmaningsrätt, kollektivavtal, miljöhänsyn, mindre företag och hälso- och sjukvården.

Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden.

I betänkandet finns tolv reservationer och tre särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	6
Ärendet och dess beredning	6
Utskottets överväganden	7
Kollektivavtal, socialt företagande m.m.	7
Miljökrav	13
Mindre företag, närproducerat	17
Utmaningsrätt	22
Uteslutning av skatteplanerande företag	24
Krav på auktorisation	26
Databas, information, insyn, ökade kunskaper m.m.	28
Översyn av LOU och EU:s regelverk samt egen-regi-undantag	31
Hälso- och sjukvård	34
Reservationer	37
1. Kollektivavtal, socialt företagande m.m., punkt 1 (S, V)	37
2. Kollektivavtal, socialt företagande m.m., punkt 1 (SD)	38
3. Miljökrav, punkt 2 (S)	39
4. Miljökrav, punkt 2 (SD)	40
5. Miljökrav, punkt 2 (V)	41
6. Mindre företag, närproducerat, punkt 3 (S)	41
7. Mindre företag, närproducerat, punkt 3 (SD)	42
8. Mindre företag, närproducerat, punkt 3 (V)	43
9. Krav på auktorisation, punkt 6 (S)	45
10. Databas, information, insyn, ökade kunskaper m.m., punkt 7 (S)	45
11. Databas, information, insyn, ökade kunskaper m.m., punkt 7 (MP)	46
12. Översyn av LOU och EU:s regelverk samt egen-regi-undantag, punkt 8 (S)	48
Särskilda yttranden	51
1. Kollektivavtal, socialt företagande m.m., punkt 1 (MP)	51
2. Miljökrav, punkt 2 (MP)	51
3. Mindre företag, närproducerat, punkt 3 (MP)	52
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	53
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011	53

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Kollektivavtal, socialt företagande m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:Fi202 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkandena 2 och 3,

2011/12:Fi275 av Penilla Gunther (KD),

2011/12:Fi298 av Kenneth G Forslund m.fl. (S) yrkande 1,

2011/12:Fi302 av Mikael Jansson (SD),

2011/12:U207 av Hans Linde m.fl. (V) yrkande 11 och

2011/12:N389 av Christer Adelsbo m.fl. (S) yrkande 4.

Reservation 1 (S, V)

Reservation 2 (SD)

2. Miljökrav

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:Fi212 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,

2011/12:Fi215 av Olle Thorell (S),

2011/12:Fi256 av Betty Malmberg (M),

2011/12:Fi280 av Ola Johansson (C),

2011/12:Fi281 av Cecilia Widegren (M),

2011/12:Fi300 av Olle Thorell (S),

2011/12:MJ281 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 7 och

2011/12:MJ461 av Richard Jomshof och David Lång (båda SD) yrkande 5.

Reservation 3 (S)

Reservation 4 (SD)

Reservation 5 (V)

3. Mindre företag, närproducerat

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:Fi218 av Margareta Cederfelt (M),

2011/12:Fi220 av Karin Enström (M),

2011/12:Fi228 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,

2011/12:Fi232 av Michael Svensson (M),

2011/12:Fi254 av Katarina Brännström (M),

2011/12:Fi266 av Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S),

2011/12:Fi274 av Anna Steele (FP),

2011/12:Fi291 av Eliza Roszkowska Öberg (M) och

2011/12:N414 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 6.

Reservation 6 (S)

Reservation 7 (SD)

Reservation 8 (V)

4. Utmaningsrätt

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:Fi224 av Hans Backman (FP),

2011/12:Fi246 av Lars-Axel Nordell (KD) och

2011/12:Fi292 av Ulrika Karlsson i Uppsala (M).

5. Uteslutning av skatteplanerande företag

Riksdagen avslår motion

2011/12:Fi251 av Annika Lillemets m.fl. (MP).

6. Krav på auktorisation

Riksdagen avslår motion

2011/12:Fi258 av Peter Persson och Anders Karlsson (båda S).

Reservation 9 (S)

7. Databas, information, insyn, ökade kunskaper m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:Fi212 av Sten Bergheden (M) yrkandena 2 och 3,

2011/12:Fi223 av Anna Steele (FP),

2011/12:Fi228 av Sten Bergheden (M) yrkande 2,

2011/12:Fi269 av Lotta Olsson och Jessica Polfjärd (båda M),

2011/12:Fi285 av Ann-Kristine Johansson (S) yrkande 2,

2011/12:Fi298 av Kenneth G Forslund m.fl. (S) yrkande 2 och

2011/12:Fi304 av Tina Ehn (MP).

Reservation 10 (S)

Reservation 11 (MP)

8. Översyn av LOU och EU:s regelverk samt egen-regi-undantag

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:Fi267 av Fredrik Olovsson (S),

2011/12:Fi278 av Leif Jakobsson m.fl. (S),

2011/12:Fi284 av Lars Johansson m.fl. (S),

2011/12:Fi285 av Ann-Kristine Johansson (S) yrkande 1 och

2011/12:MJ407 av Lars Ohly m.fl. (V) yrkandena 36 och 37.

Reservation 12 (S)

9. Hälso- och sjukvård

Riksdagen avslår motion

2011/12:So602 av Ulrika Karlsson i Uppsala (M) yrkande 3.

Stockholm den 13 mars 2012

På finansutskottets vägnar

Anna Kinberg Batra

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Anna Kinberg Batra (M), Fredrik Olovsson (S), Elisabeth Svantesson (M), Pia Nilsson (S), Jörgen Hellman (S), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Maryam Yazdanfar (S), Carl B Hamilton (FP), Bo Bernhardsson (S), Per Åsling (C), Marie Nordén (S), Staffan Anger (M), Per Bolund (MP), Anders Sellström (KD), Erik Almqvist (SD), Ulla Andersson (V) och Jörgen Andersson (M).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlas 44 motionsyrkanden som gäller offentlig upphandling från den allmänna motionstiden hösten 2011. Motionsyrkandena rör bl.a. frågor om utmaningsrätt, kollektivavtal, miljöhänsyn, mindre företag och hälso- och sjukvården. En sammanställning över behandlade förslag finns i *bilaga 1*.

En stor del av motionerna behandlas förhållandevis översiktligt mot bakgrund av att utskottet tidigare och senast våren 2011 utförligt behandlat de aktuella frågorna (bet. 2010/11:FiU29).

Utskottets överväganden

Kollektivavtal, socialt företagande m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om krav vid upphandling på kollektivavtal och social hänsyn samt om förbud att upphandla telefonitjänster utanför Sverige. Utskottet påminner om att reglerna om offentlig upphandling är motiverade av konsumenternas och skattebetalarnas intresse av effektivitet, låga kostnader och god hushållning med resurserna. Samtidigt är det viktigt att även kunna ta större sociala och miljömässiga hänsyn vid offentlig upphandling. Utskottet anser inte att det är lämpligt att ta initiativ i frågan om att ställa krav på kollektivavtal vid upphandling eftersom sådana krav vid domstolsprövning har ansetts strida mot både de svenska upphandlingsbestämmelserna och EU-rätten. Ett sådant krav skulle dessutom utestänga en stor andel av de små och medelstora företagen från att delta i upphandlingar. Utskottet bedömer också att ett förbud mot att upphandla telefonitjänster utanför Sverige skulle strida mot EU-rätten.

Jämför reservationerna 1 (S, V) och 2 (SD) samt särskilt yttrande 1 (MP).

Motionerna

I *kommittémotion 2011/12:Fi202* av Josefin Brink m.fl. (V) yrkandena 2 och 3 anförs att hot och våld har blivit en av de vanligaste anledningarna till skador på jobbet. Vart tionde allvarligt olycksfall, sådant som leder till kraftiga psykiska eller fysiska besvär i minst 30 dagar, orsakas av hot och våld. Hälften av dessa skador inträffar inom kommuner och landsting. Även privatiseringar av offentlig verksamhet ökar förekomsten av hot och våld. En arbetsmiljöundersökning bland dem som arbetar i spårtrafiken kan utgöra exempel på detta. Undersökningen visar på en kraftig ökning av hot och våld. Vänsterpartiet föreslår framför allt att lagen om offentlig upphandling måste ändras så att krav på kollektivavtal ställs vid all offentlig upphandling. Vidare bör regeringen återkomma med förslag på en ändring i lagen om offentlig upphandling som innebär att det vid all offentlig upphandling ska krävas en strategi för att minska riskerna för hot och våld på grund av underbemanning, ensamarbete och bristfällig utbildning.

I *motion 2011/12:Fi275* av Penilla Gunther (KD) anförs att de flesta är ense om att fler personer med funktionsnedsättningar behöver komma ut på arbetsmarknaden. Däremot är det mer oklart hur det ska gå till. Ett konkret sätt kan vara att följa lagens uppmaning för att se vilka tjänster som

kan vara lämpliga att upphandla med sociala kriterier och därmed få fler i arbete. Kommunerna uppnår därmed dubbla syften – att fullgöra sina skyldigheter enligt SoL och LSS och samtidigt få olika uppgifter utförda. Sådana upphandlingar passar ofta arbetsintegrerande sociala företag, då det är deras affärsidé att skapa arbete för och med människor med olika slags arbetshinder.

I *motion 2011/12:Fi298 yrkande 1* av Kenneth G Forslund m.fl. (S) anförs att lagen om offentlig upphandling måste ändras så att verksamheterna behandlas lika oavsett om de är privata eller offentliga. Privat verksamhet kan lämna priser under självkostnad, något som snedvrider konkurrensen. Det borde vara självklart att upphandlade företag följer spelreglerna på den svenska arbetsmarknaden. Den nuvarande lagstiftningen är bristfällig när det gäller möjligheten att kräva kollektivavtal vid offentlig upphandling och behöver förändras. Staten, kommunerna, landstingen och regionerna ställer i dag alltför sällan krav på sina leverantörer vad gäller kollektivavtal och respekt för deklarationen om de mänskliga rättigheterna och för ILO:s kärnkonventioner. Detta har lett till att personalen i vissa fall fått sämre anställningsvillkor och otryggare arbetsförhållanden. Detta bör riksdagen tillkänna för regeringen som sin mening.

I *motion 2011/12:Fi302* av Mikael Jansson (SD) anförs att regeringen bör utreda frågan om att införa en lag som förbjuder svenska myndigheter att handla upp telefonitjänster utanför Sverige som bättre kan upphandlas i Sverige. Skälen för yrkandet är att svenska myndigheter i vissa fall har upphandlat tjänster i låglöneländer. Härigenom uppstår kvalitetsproblem beroende på språkproblem och bristande lokalkännedom. Som exempel nämns en uppgift som presenterades i tidningen GP den 19 juli 2011 om att telefonitjänster ska dirigeras från Senegal. Förutom kvalitetsproblem innebär denna typ av upphandling en undanträngningseffekt då svenska arbetssökande inte får dessa jobb. De upphandlande myndigheterna tjänar pengar men inte den svenska samhällsekonomin. Det är därför rimligt att en reglering av detta utreds.

I *kommittémotion 2011/12:U207* av Hans Linde m.fl. (V) yrkande 11 anförs att det i lagen om offentlig upphandling bör tydliggöras att det är möjligt att ställa krav på kollektivavtal och ta sociala och miljömässiga hänsyn vid upphandling. Varje år köper staten, kommuner och landsting varor och tjänster för runt 400 miljarder kronor. Denna upphandling skulle kunna användas för att understödja företag som tecknar kollektivavtal och respekterar fackliga rättigheter.

I *motion 2011/12:N389* av Christer Adelsbo m.fl. (S) yrkande 4 anförs att allt fler vill starta eget företag tillsammans. Begreppen social ekonomi och socialt företagande börjar etableras i Sverige. I den pågående översynen av lagen om offentlig upphandling är det av stor vikt att möjligheterna att ta social hänsyn vid upphandling tydliggörs ytterligare. Motionärernas

grundinställning är att lagen om offentlig upphandling inte är tillämplig inom vård-, omsorgs- och sociala tjänster och därmed inte heller när det gäller socialt företagande.

Tidigare behandling

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motioner om kollektivavtal och frågan om ratificering av ILO:s konvention 94. I utskottets betänkande 2010/11:Fi29 avstyrkte utskottet motionsyrkandena med motiveringen att frågan om krav på kollektivavtal har prövats rättsligt (t.ex. mål 2434-05 från Länsrätten i Hallands län) och ansetts strida mot upphandlingsreglerna. EU-domstolen har också prövat tillåtligheten av vissa krav på kollektivavtal vid upphandling i det s.k. Ruffertmålet (mål C-346/06). Domstolen fann att sådana krav stred mot gemenskapsrätten. Mot denna bakgrund vidhöll utskottet ståndpunkten att det framstod som olämpligt att ta initiativ till att införa krav på kollektivavtal i svensk upphandlingslagstiftning. Frågan om svensk ratificering av ILO:s konvention 94 hade enligt utskottet ett tydligt samband med frågan om krav på kollektivavtal vid upphandling. Utskottet menade att eftersom det råder en osäkerhet vad gäller förhållandet mellan konventionens regler och EU-rätten och eftersom arbetsmarknadsutskottet har avstyrkt motioner om en svensk ratificering av ILO:s konvention 96 med hänvisning till den rådande osäkerheten är det inte lämpligt att vidta åtgärder för att ratificera ILO:s konvention 94.

Arbetsmarknadsutskottet behandlade i betänkandet 2010/11:AU3 ett motionsyrkande angående frågan om möjligheten att ställa krav på villkor i enlighet med svenska kollektivavtal vid all offentlig upphandling och föreslog ett tillkännagivande till regeringen om detta. Riksdagen röstade ja till att det vid offentliga upphandlingar bör vara möjligt att ställa högre krav på arbetsmiljöhänsyn och villkor i enlighet med svenska kollektivavtal.

När det gäller sociala kriterier och företagande har utskottet behandlat denna fråga senast i betänkandet 2010/11:FiU29. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att redan nuvarande lagstiftning gör det möjligt att ställa krav av social karaktär vid upphandlingar. Den lagstiftning om nya rättsmedel på upphandlingsområdet som trädde i kraft 2010 innebär enligt utskottet att denna möjlighet ytterligare tydliggörs.

Kompletterande uppgifter

Regeringen beslutade den 9 september 2010 att ge en särskild utredare i uppdrag att utvärdera upphandlingsregelverket ur ett ekonomiskt och samhällspolitiskt perspektiv. Utredningen antog namnet Upphandlingsutredningen 2010. Syftet är att utreda om upphandlingsreglerna i tillräcklig utsträckning möjliggör för upphandlande myndigheter och enheter att göra goda ekonomiska affärer genom att tillvarata konkurrensen på marknaden och samtidigt använda sin köpkraft till att förbättra miljön, ta sociala och etiska hänsyn samt verka för ökade affärsmöjligheter för små och medel-

stora företag. Utredaren ska ta fram underlag för eventuella regleringsändringar och föreslå andra nödvändiga åtgärder inom det aktuella området. Vidare ska utredaren se över systemet för insamling av upphandlingsstatistik och vilka uppgifter som ska samlas in. Syftet med statistikuppdraget är framför allt att förbättra möjligheterna till att prognostisera effekterna av reformer samt förbättra möjligheterna att följa upp och utvärdera den upphandlingspolitik som förs i EU och Sverige. Uppdraget ska genomföras på ett utåtriktat sätt i kontakt med statliga myndigheter, kommuner, landsting, arbetsmarknadens parter, företag och intresseorganisationer. Uppdraget ska redovisas senast den 28 juni 2012.

I november 2011 överlämnade utredningen ett delbetänkande, SOU 2011:73 På jakt efter den goda affären – analys och erfarenheter av den offentliga upphandlingen. I delbetänkandet redogörs bl.a. för relevant lagstiftning vid socialt hänsynstagande i samband med offentlig upphandling. Därvid skriver utredningen (s. 213 f.) att upphandlingslagarna anger att gällande lagar, förordningar och kollektivavtal om anställningsvillkor och arbetarskydd, på såväl nationell nivå som unionsnivå, är tillämpliga vid fullgörandet av ett offentligt kontrakt om dessa bestämmelser och tillämpningen av dem överensstämmer med unionsrätten. En upphandlande myndighet får enligt utredningen i förfrågningsunderlaget upplysa om vilka organisationer som kan lämna anbudssökande och anbudsgivare information om de bestämmelser som gäller vid de tjänster eller byggentreprenader som omfattas av upphandlingen. Om den upphandlande myndigheten har lämnat upplysningar om arbetarskydd och arbetsvillkor ska den begära att anbudssökande eller anbudsgivare bekräftar att hänsyn tagits till bestämmelserna vid utformningen av anbudet. I en fotnot hänvisar utredningen i sammanhanget till bl.a. 6 kap. 12 § LOU.

Vidare skriver utredningen i delbetänkandet att det numera är uttryckligen angivet i lagtexten att det är tillåtet att ställa krav på social hänsyn i form av särskilda villkor för kontraktets utförande. De särskilda villkoren anses enligt utredningen vara den del av upphandlingsprocessen där det finns störst möjligheter att beakta arbets- och anställningsvillkor. Det är framför allt möjligt att ställa sådana villkor vid köp av tjänster och byggentreprenader eftersom de rör kontraktets utförande. Villkoren ska avse den del av leverantörens verksamhet som upphandlas och inte leverantörens verksamhet i allmänhet. Särskilda kontraktsvillkor om exempelvis arbetsmiljö kan tillämpas vid varuupphandling där varan ännu inte har tillverkats, dvs. om den tillverkas på uppdrag eller efter beställning av den upphandlande myndigheten.

Vidare anför utredningen att exempel på vad som kan omfattas av ett tillkommande kontraktsvillkor är krav på efterlevnad av ILO:s kärnkonventioner – under vissa förutsättningar – villkor i svenska kollektivavtal, krav på att anställa arbetslösa eller anordna utbildning för arbetslösa eller ungdomar i samband med kontraktets utförande, antidiskrimineringsklausuler enligt antidiskrimineringsförordningen och åtaganden avseende arbetsmil-

jön under kontraktets utförande. Vid beaktande av sociala hänsyn förekommer att upphandlande myndigheter fastställer en uppförandekod som leverantörer ska eller bör följa. Ofta används branschrelaterade, regionala eller internationella standarder och konventioner som fastställts av exempelvis ILO eller inom FN:s Global Compact.

Miljöstyrningsrådet har tagit fram en vägledning som gäller sociala och etiska krav i offentlig upphandling. Rådet arbetar även med andra former av stöd, t.ex. utbildningar, konferenser och seminarier. Som exempel kan nämnas att det finns en webbaserad utbildning och helpdesk på rådets webbsida.

Europeiska kommissionen publicerade 2010 en handbok för hur man kan beakta sociala hänsyn vid upphandlingar enligt direktiv 2004/18/EG av den 31 mars 2004 om samordning av förfarandena vid offentlig upphandling av byggtreprenader, varor och tjänster.

Europeiska kommissionen presenterade i december 2011 tre nya direktiv på upphandlingsområdet¹. I förslagen ingår bl.a. att det ska vara möjligt att utesluta leverantörer som bryter mot EU-rättsliga krav på det sociala området och inom arbets- och miljörätten samt en skyldighet att utesluta om anbudet är onormalt lågt på grund av överträdelser av unionens lagstiftning inom de nämnda områdena. Dessa förslag är för närvarande föremål för förhandlingar, och subsidiaritetsprövningar pågår i de nationella parlamenten.

Lagen om offentlig upphandling

I 6 kap. 12 lagen om offentlig upphandling anges att en upphandlande myndighet i förfrågningsunderlaget får upplysa om vilka organ som kan lämna en anbudssökande information om de bestämmelser om beskattning, miljöskydd, arbetarskydd och arbetsvillkor som kommer att gälla vid de tjänster eller byggtreprenader som ska omfattas av kontraktet. Om den upphandlande myndigheten lämnar sådana upplysningar avseende arbetarskydd och arbetsvillkor ska den begära att den anbudssökande bekräftar att hänsyn tagits till bestämmelserna om sådana villkor vid utformningen av anbudet.

I 6 kap. 13 § lagen (2007:1091) om offentlig upphandling anges att en upphandlande myndighet får ställa särskilda sociala, miljömässiga och andra villkor för hur ett kontrakt ska fullgöras. Dessa villkor ska anges i annonsen om upphandling eller i förfrågningsunderlaget.

¹ KOM(2011) 895 Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om upphandling av enheter som är verksamma på områdena vatten, energi, transporter och posttjänster. KOM(2011) 896 Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om offentlig upphandling. KOM(2011) 897 Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om tilldelning av koncessioner.

Utskottets ställningstagande

Inledningsvis vill utskottet påminna om att reglerna om offentlig upphandling är motiverade av konsumenternas och skattebetalarnas intresse av effektivitet, låga kostnader och god hushållning med resurserna. Samtidigt är det viktigt att även kunna ta större sociala och miljömässiga hänsyn vid offentlig upphandling. Med hänsyn till att de svenska företagen i många fall har huvuddelen av sin marknad i andra länder är det viktigt att slå vakt om de nuvarande reglerna om offentlig upphandling, som bygger på EU-rätten och som även återfinns inom ramen för Världshandelsorganisationens (WTO) bestämmelser. Sverige bör inte ensidigt ändra på reglerna.

Utskottet vidhåller sin ståndpunkt att det inte är lämpligt att ta något initiativ till att införa krav på kollektivavtal i den svenska upphandlingslagstiftningen med hänsyn till att frågan om krav på kollektivavtal har prövats av domstolar och ansetts strida mot såväl de svenska upphandlingsbestämmelserna som EU-rätten. Ett sådant krav skulle dessutom kunna utestänga en mycket stor andel av de små och medelstora företagen från att delta i upphandlingar. Det skulle kunna innebära att minst 40 procent av de svenska småföretagen skulle utestängas från att delta i upphandlingar. En diskriminering av småföretag skulle strida mot de förslag som kommissionen tagit fram och som bl.a. syftar till att underlätta för små och medelstora företag att delta i offentliga upphandlingar. Utskottet anser att det är en önskvärd inriktning att underlätta för små och medelstora företag att delta i offentliga upphandlingar.

I Sverige reglerar arbetsmarknadens parter genom kollektivavtal olika frågor om arbetsvillkor. I andra länder kan det finnas andra sätt att reglera motsvarande frågor, detta samtidigt som reglerna om offentlig upphandling är gemensamma och följer av EU-rätten samt återfinns i WTO:s regler. Enligt utskottets mening bör Sverige inte ställa krav vid upphandlingar som diskriminerar företag i andra länder. Inte minst behöver Sverige, som ett starkt exportberoende land, vara öppet för handel över gränserna och så långt som det är möjligt säkerställa att svenska företag på ett icke-diskriminerande sätt har tillträde även till andra länders offentliga upphandling.

Vad gäller frågan om att införa förbud mot att upphandla telefonitjänster utanför Sverige bedömer utskottet att ett sådant krav skulle strida mot EU-rätten.

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att redan den nuvarande lagstiftningen gör det möjligt att ställa olika krav av social karaktär vid upphandlingar.

Enligt utskottet finns det också skäl att avvakta den pågående upphandlingsutredningens slutsatser innan några åtgärder övervägs.

Utskottet avstyrker därmed motionerna Fi202 yrkandena 2 och 3, Fi275, Fi298 yrkande 1, Fi302, U207 yrkande 11 och N389 yrkande 4.

Miljökrav

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om miljökrav vid offentlig upphandling. Utskottet konstaterar att redan gällande regler gör det möjligt att ställa miljökrav vid upphandlingar och vissa krav på djurskyddet. I sådant fall måste dock den upphandlande myndigheten bl.a. säkerställa att alla leverantörer behandlas lika och ges lika förutsättningar att lämna anbud. Utskottet noterar att miljöfrågorna har hög prioritet både nationellt och på EU-nivå och avvaktar det pågående utredningsarbetet. Vidare förutsätter utskottet att myndigheterna fortsätter att ge vägledning om vilka möjligheter det finns att ställa krav vid upphandlingar.

Jämför reservationerna 3 (S), 4 (SD) och 5 (V) samt särskilt yttrande 2 (MP).

Motionerna

I *motion 2011/12:Fi212* av Sten Bergheden (M) yrkande 1 anförs att svensk matproduktion och de kvalitetskrav som ingår i den måste bli en naturlig del av offentlig upphandling av livsmedel. Dessvärre köper kommuner och andra offentliga verksamheter ofta in utländsk mat utan att ställa krav på att livsmedelsproduktionen uppfyller det svenska regelverket. Svenska offentliga inrättningar bör uppmanas att köpa in mat som uppfyller kraven i svensk lagstiftning.

I *motion 2011/12:Fi215* av Olle Thorell (S) anförs följande. Fisk är bra och nyttig mat, men fisket är inte alltid miljövänligt, snarare tvärtom. Av de studerade fiskbestånden ligger drygt 60 procent fortfarande under den kritiska nivå då arterna börjar växa till igen, vilket betyder att drygt tre femtedelar av världens fiskbestånd är fullt utnyttjade eller hotas av överfiskning. Att vi måste återställa balansen är inte bara en fråga om människans önskan att äta fisk även i framtiden utan är viktigt för hela den biologiska mångfalden. Motionären föreslår därför att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att man vid offentlig upphandling ska ta hänsyn till de befintliga miljömärkningssystemen vad gäller inköp av hotade fiskarter.

I *motion 2011/12:Fi256* av Betty Malmberg (M) konstateras att det varje dag serveras tre miljoner matportioner på skolor, sjukhus och institutioner i Sverige. Kommunernas och landstingens upphandlingar följs noga eftersom osäkerheten på vilka krav som kan ställas är stor. Inte ens de statliga företrädaerna är överens om vad som gäller. Miljöstyrningsrådet har t.ex. utfärdat kriterier för upphandling som hittills inte visat sig hålla ens genom den svenska rättsprocessen. Likaså gör domstolar olika tolkningar på i princip samma underlag, vilket gör situationen näst intill omöjlig att förstå för såväl leverantörer som beställare. Osäkerheten gäller i synnerhet

områden som rör krav på närproducerade råvaror, miljö och krav på hur djuren behandlas. Motionären föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det bör göras en översyn över vilka krav som går att ställa då det gäller offentlig upphandling av livsmedel i Sverige.

I *motion 2011/12:Fi280* av Ola Johansson (C) anförs att det råder ett osäkert rättsläge om vilka krav som kan ställas vid kommunal upphandling av livsmedel. Motionären föreslår därför att riksdagen tillkännager för regeringen att det behöver inrättas ett expertråd som biträder förvaltningsrätten i dessa ärenden.

I *motion 2011/12:Fi281* av Cecilia Widegren (M) anförs att lagstiftningen och reglerna kring den offentliga upphandlingen bör ses över så att innebörd och formuleringar i lagen om offentlig upphandling möjliggör för stat, offentliga myndigheter, kommuner och landsting att ställa krav på att de livsmedel som de upphandlar har följt de riktlinjer som svenska jordbrukare följer för att försäkra sig om en god kvalitet och bra djuromsorg.

I *motion 2011/12:Fi300* av Olle Thorell (S) anförs att Sverige bör vara ett föregångsland och kräva att miljöhänsyn ska ingå vid varje kommunal upphandling. Enligt lagen om offentlig upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster kan upphandlande myndigheter ställa krav på miljöhänsyn. Det är dock ingen skyldighet att ställa dessa krav. Riksdagen bör därför förklara som sin mening att krav på miljöhänsyn alltid ska ställas vid kommunala upphandlingar.

I *kommittémotion 2011/12:MJ281* av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 7 anförs att det finns en stor potential att miljöanpassa den offentliga upphandlingen ytterligare för att på så sätt få fram bättre produkter med mindre gifter. I den offentliga upphandlingen bör substitutionsprincipen användas i alla lägen så att farliga ämnen byts ut överallt där det är möjligt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I *motion 2011/12:MJ461* av Richard Jomshof och David Lång (SD) yrkande 5 anförs att många svenskar i dag får kött på sin tallrik från djur som slaktats med vedervärdiga metoder, ofta helt utan att veta om det. Det handlar om importerat kött från djur som halal- och kosherslaktats, vilket innebär att djuren avlivats och avblodats helt utan bedövning. Detta har i sin tur inneburit att djuren lidit och känt ångest i ett utdraget dödsförlopp. Riksdagen bör därför tillkännage för regeringen att regeringen ska lagstifta om att all mat som upphandlas via offentlig upphandling garanteras vara från djur som slaktats och avblodats i enlighet med svenska djurskyddsregler.

Tidigare behandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motioner om miljöhänsyn vid offentlig upphandling, senast i betänkandet 2010/11:Fi29. I betänkandet konstaterades att redan gällande regler gör det möjligt att ställa miljökrav vid upphandlingar och att dessa kan beaktas i upphandlingens olika faser.

Under rubriken kompletterande uppgifter angavs i betänkandet att Konkurrensverket sammanfattningsvis anser att det i sig inte är förbjudet att ställa krav på djurskyddshänsyn vid offentlig upphandling. Däremot måste en upphandlande myndighet kunna säkerställa att alla leverantörer behandlas lika, att de ges lika förutsättningar att lämna anbud, att kraven är förutsebara och att myndigheten samtidigt har en reell möjlighet att kontrollera att de ställda kraven uppfylls. Kraven på djurskyddshänsyn ska också vara proportionella i förhållande till det syfte som ska uppnås och inte begränsa konkurrensen mer än nödvändigt.

Vad gällde frågan om djuromsorg, som behandlades i betänkandet, konstaterade utskottet, liksom tidigare, att flera av motionärernas yrkanden inte gick att bifalla eftersom de stred mot principerna om den fria rörligheten av varor och tjänster, om likabehandling, om icke-diskriminering samt om ömsesidigt erkännande. Ett förfråganunderlag får inte utarbetas på så sätt att det försätter anbudsgivarna i en ojämlig ställning. Utskottet konstaterade dock att gällande regelverk och praxis ger vissa möjligheter att ställa krav på god djurhållning, vilket enligt utskottet borde utnyttjas av de upphandlande myndigheterna och enheterna. Utskottet påpekade också att det på detta område, liksom på andra, krävs att de personer som har till uppgift att genomföra upphandlingar har goda kunskaper på området och kontinuerligt utbildas allteftersom rättspraxis förändras. Utskottet välkomnade också fler vägledande domstolsavgöranden vad gäller djurskyddshänsyn.

Kompletterande uppgifter

Att svenska produkter har en sämre konkurrenskraft än produkter i andra länder på grund av en hårdare lagstiftning som bl.a. leder till högre produktionskostnader kan enligt Konkurrensverket inte utgöra skäl för enskilda myndigheter att ställa vissa krav vid offentlig upphandling. Generellt gäller att protektionistiska syften inte får förekomma. Konkurrensverket drar slutsatsen att krav på att livsmedel ska vara producerade i enlighet med den svenska djurskyddslagstiftningen strider mot principerna om icke-diskriminering och likabehandling. Ett sådant krav strider dessutom mot principen om ömsesidigt erkännande och det är inte upp till enskilda upphandlande myndigheter att avgöra om ett särskilt skyddsintresse föreligger eller inte.

I de förslag till nya direktiv på upphandlingsområdet som kommissionen presenterade i december 2011 ingår förslag om att tilldelning ska kunna baseras på livscykelkostnader i stället för på lägsta pris samt förslag om att det ska gå att ställa vissa nationella eller multinationella miljökrav, sociala krav eller andra krav, som ekologisk märkning eller krav som utvisar att produkten inte tillverkats genom t.ex. barnarbete. Dessa förslag är föremål för förhandlingar, och subsidiaritetsprövningar pågår i de nationella parlamenten.

I en granskningsrapport (RiR 2011:29) beskriver Riksrevisionen reglerna om miljökrav i upphandlingslagstiftningen. Riksrevisionen skriver att miljökrav kan ställas både på produkter och tjänster och kan avse produktens egenskaper, framställning, användning och sluthantering. Miljökrav kan också ställas på leverantören. Miljökraven får dock inte stå i strid med de grundläggande principerna i upphandlingsregelverket och måste ha koppling till den tjänst eller vara som upphandlingen avser. Exempel på miljökrav kan vara att den efterfrågade produkten inte ska innehålla vissa miljöfarliga ämnen eller att produkten ska uppfylla vissa tekniska krav. Det kan också ställas krav på att leverantören ska följa upp att underleverantörers produkter uppfyller vissa krav eller egenskaper. För att kravet ska anses vara väldefinierat måste det klart framgå vad som krävs av leverantören, varan eller tjänsten, alternativt måste det vara tydligt för leverantören vad som ur miljösynpunkt kommer att tillmätas betydelse vid utvärderingen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar, liksom tidigare, att redan gällande regler gör det möjligt att ställa miljökrav vid upphandlingar och att dessa kan beaktas i upphandlingens olika faser. Vidare noterar utskottet att det är möjligt att ställa vissa krav på djurskyddshänsyn vid upphandling av livsmedel. I sådant fall måste dock den upphandlande myndigheten bl.a. säkerställa att alla leverantörer, oavsett nationalitet, behandlas lika och ges lika förutsättningar att lämna anbud. Vidare måste kraven på djurskydd vara tydliga och förutsebara samt möjliga att kontrollera eller följa upp.

Utskottet noterar att miljöfrågorna har hög prioritet, både nationellt och på EU-nivå, och avvaktar vad den pågående utredningen kommer fram till.

Utskottet förutsätter att myndigheterna fortsätter sitt arbete med att ge vägledning om vilka möjligheter det finns att ställa krav vid upphandlingar.

Utskottet avstyrker motionerna Fi212 yrkande 1, Fi215, Fi256, Fi280, Fi281, Fi300, MJ281 yrkande 7 och MJ461 yrkande 5.

Mindre företag, närproducerat

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om mindre företags möjligheter att medverka vid offentlig upphandling. Utskottet vidhåller, liksom tidigare, att gällande regler möjliggör att upphandlingar utformas så att mindre företag kan medverka och att ansvaret för att tillvarata dessa möjligheter ligger på de upphandlande myndigheterna och enheterna. Vidare välkomnar utskottet de förslag till nya direktiv på upphandlingsområdet som Europeiska kommissionen presenterade i december 2011, vilka ytterligare kommer att underlätta för små, medelstora och nystartade företag att få tillgång till upphandlingsmarknaderna. Vägledning för att underlätta för små företag att delta i upphandlingar kan också leda till att fler lokala leverantörer deltar i upphandlingar, men i sammanhanget konstaterar utskottet, liksom tidigare, att det skulle strida mot såväl de svenska upphandlingsbestämmelserna som EU-rätten att ta lokala hänsyn vid offentliga upphandlingar.

Jämför reservationerna 6 (S), 7 (SD) och 8 (V) samt särskilt yttrande 3 (MP).

Motionerna

I *motion 2011/12:Fi218* av Margareta Cederfelt (M) anförts att det har visat sig att lagen om offentlig upphandling tillämpas på ett sådant sätt att små företag blir undanträngda. I lagen finns ett krav på proportionalitet, vilket bl.a. innebär att krav som ställs på anbudsgivare och eventuella framtida leverantörer ska stå i rimlig proportion till upphandlingens omfattning. Allt för många offentliga upphandlare åsidosätter denna princip enligt motionären. Mot bakgrund av detta bör förfråganunderlagets proportionalitet ses över så att mindre företag ges möjlighet att lämna anbud.

I *motion 2011/12:Fi220* av Karin Enström (M) anförts att det finns vissa problem med processen kring den offentliga upphandlingen, speciellt för småföretag. Förordningen om den statliga inköpssamordningen säger att små och medelstora företags möjligheter att delta i upphandlingarna ska beaktas. Undersökningar visar dock att endast en minoritet av landets småföretag deltar i offentliga upphandlingar, en marknad som utgör ca 500 miljarder kronor. Konkurrensverket pekar på följande faktorer som förklaring till det låga deltagandet. Reglerna är komplicerade, upphandlingskontrakten är stora, kompetensen är bristfällig, misstro föreligger bland små och medelstora företag om att reglerna verkligen följs vid upphandlingar och utnyttjandet av elektronisk upphandling är dåligt. Regeringen bör därför fortsätta verka för enklare regler kring offentlig upphandling och överväga att ge Konkurrensverket bättre verktyg att övervaka att reglerna följs.

I *motion 2011/12:Fi228 yrkande 1* av Sten Bergheden (M) anförs att offentliga upphandlingar i dag ofta är för stora för att mindre och lokala företag ska kunna vara med i hela upphandlingen. Detta gör att konkurrensen begränsas då få aktörer deltar i upphandlingen. En uppdelning av de offentliga upphandlingarna i mindre delar skulle göra att fler mindre företag kunde vara med och konkurrera om delar av upphandlingen. Riksdagen bör tillkännage för regeringen att regeringen ser över möjligheten att dela upp offentliga upphandlingar så att fler företag kan delta.

I *motion 2011/12:Fi232* av Michael Svensson (M) anförs att de stora företagen dominerar livsmedelsmarknaden och att små lokala gårdar inte kan konkurrera på lika villkor. Konkurrensverket skriver i en rapport från 2011 att det är nödvändigt att fler små företag får vara med och tävla om offentliga upphandlingar för att konkurrensen ska bli bättre. Reglerna för upphandlingsförfarandet och småföretagens administrativa börda vid upphandling bör därför ses över så att myndigheter har rutiner för att snabbt, enkelt och billigt utfärda efterfrågade intyg vid upphandling. Staten bör också se över möjligheterna att ta ett samlat informationsgrepp och arbeta långsiktigt med att lyfta frågan om småföretagens villkor till EU-nivå. Riksdagen bör tillkännage för regeringen att regeringen ser över små livsmedelsföretags anbudsmöjligheter.

I *motion 2011/12:Fi254* av Katarina Brännström (M) anförs att offentlig upphandling ska vara både effektiv och rättssäker samt säkerställa att skattemedel används på bästa sätt. Priset är en viktig faktor i offentlig upphandling. I lagen om offentlig upphandling uppmuntras kommunerna att ställa krav utöver pris och kvalitet. Ändå förlorar kommunerna oftast i rätten vid överprövningar av upphandlingarna om exempelvis djurskyddshänsyn vägts in. EU:s upphandlingsregler ska inte hindra kommuner och andra från att gå före och ställa miljökrav som är högre än den miniminivå som finns i EU. Därför är enligt motionären en översyn välkommen så att regelverket för offentlig upphandling blir effektivt och gynnar konkurrens och att det samtidigt kan främja politiska målsättningar på t.ex. miljöområdet och det sociala området. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att man vid offentliga upphandlingar ska beakta möjligheten att anlita lokala företag då det bl.a. är mer gynnsamt med hänsyn till miljön.

I *motion 2011/12:Fi266* av Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S) anförs att lagen om offentlig upphandling i många stycken är bra, men behöver förbättras på flera områden. Det måste vara möjligt att i en upphandling ta hänsyn till vad som är en bra affär för skattebetalarna och samtidigt kunna värdera den kvalitet som närproducerade varor innebär. I nu gällande lag om offentlig upphandling kan en offentlig verksamhet ställa krav på olika kvaliteter hos en produkt inklusive pris. Däremot är det inte tillåtet att ta hänsyn till var en produkt är producerad. En konsekvens av detta blir att det inte är möjligt att genomföra den för miljön och skattebetalarna bästa affären utan det blir priset som avgör. I många kommuner är lantbruket och den förädling som sker av lantbrukets produkter

viktiga näringar och arbetsplatser för kommuninvånarna, en näring som dessutom i stor utsträckning bidrar på ett positivt sätt till landskapets utseende. Lagen om offentlig upphandling riskerar på ett allvarligt sätt att gynna producenter med de bästa klimatförutsättningarna på bekostnad av ett öppet landskap och arbetstillfällen i våra kommuner. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att lagen om offentlig upphandling bör ses över utifrån bl.a. kriterier som närproducerat.

I *motion 2011/12:Fi274* av Anna Steele Karlström (FP) anförs att livsmedelsproduktionen i Sverige bör vara god av flera skäl, såsom beredskapsmässiga, kulturella och miljömässiga. Ett sätt att vidmakthålla detta är att det blir tillåtet för upphandlande enheter att prioritera närproducerade livsmedel. Då medier rapporterar om att mat producerad långt bort har valts framför mat som producerats i närområdet brukar det ofta ge upphov till upprörda reaktioner. Att formulera om lagen om offentlig upphandling så att det blir möjligt för en upphandlande enhet att prioritera närproducerade livsmedel är svårt på grund av den EU-lagstiftning som gäller på området. Förslagsvis skulle texten kunna ta sin utgångspunkt i att det blir tillåtet att välja närproducerade varor även om priset kan ligga 25–35 procent högre. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att man bör verka för att lagen om offentlig upphandling prioriterar närproducerade livsmedel.

I *motion 2011/12:Fi291* av Eliza Roszkowska Öberg (M) anförs att många små- och medelstora företag uppfattar offentlig upphandling som både krångligt och tidskrävande, vilket gör att de i många fall avstår från att delta. Detta gör att svenska företags möjligheter att utvecklas försämras och det offentliga går miste om nya lösningar som skulle kunna förbättra dess verksamhet. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att regeringen bör överväga att göra en översyn av den offentliga upphandlingen i syfte att främja svenska företags utveckling.

I *kommittémotion 2011/12:N414* av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 6 anförs att många småföretag upplever att administrationen vid offentliga upphandlingar är krånglig och att den utgör ett stort hinder för att delta. Detsamma gäller förfråganunderlaget och dess utformning. Enligt motionärerna är det viktigt att de villkor och krav som ställs i förfrågningsunderlaget står i proportion till kontraktets storlek. Med tanke på komplexiteten i offentliga upphandlingar kan det därför vara nödvändigt med en särskild utbildning för de personer inom den offentliga sektorn som ska upphandla. Lagen om offentlig upphandling behöver därför förändras. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade motioner om mindre företags möjligheter att medverka vid offentlig upphandling senast våren 2011 i betänkandet 2010/11: FiU29. Utskottet vidhöll då sin tidigare uppfattning att man bör ta till vara

möjligheterna inom ramen för det gällande regelverket att utforma upphandlingar så att mindre företag får bättre möjligheter att delta i upphandlingarna. Detta är en sak som är upp till de upphandlande myndigheterna och enheterna att utforma. Vidare konstaterade utskottet att den lagstiftning om nya rättsmedel på upphandlingsområdet som trädde i kraft 2010 innebär regelförenklingar för att minska den administrativa bördan för företag, vilket sannolikt betyder mer för små och medelstora företag än för stora företag. Detta välkomnades av utskottet.

När det gäller frågan om närproducerat hänvisade utskottet i betänkandet 2010/11:FiU29, liksom tidigare, till att upphandlingskrav på att produkter t.ex. ska ha producerats lokalt eller enligt svenska normer skulle strida mot såväl svensk rätt som grundläggande EU-regler.

Kompletterande uppgifter

Konkurrensverket anger i skriften *Miljöhänsyn och sociala hänsyn i offentlig upphandling* från 2011 att en kravspecifikation på en vara eller tjänst inte får innehålla uppgifter om tillverkare, ursprung eller särskilt framställningsförfarande. Det får inte heller finnas någon hänvisning till varumärke, patent, typ, ursprung eller tillverkning, om det inte är motiverat av föremålet för upphandlingen och åtföljs av orden "eller likvärdig". En upphandlande myndighet får inte ge ett lokalt företag företräde i samband med en upphandling. Det framgår av EU-domstolens rättspraxis bl.a. av målet C-21/88 (Du Pont de Nemours). I det aktuella fallet ville Italien genom en nationell lagstiftning befrämja tillväxten och skapa arbetstillfällen i regionen. Detta framgår också av en dom i Kammarätten i Jönköping, mål nr 4471-1997, som handlade om upphandling av skolskjuts i Gullspångs kommun. Kommunen valde inte det mest ekonomiskt fördelaktiga budet utan antog ett bud från ett företag som var beläget i kommunen och bidrog med arbetstillfällen och skatteintäkter. Länsrätten beslutade att upphandlingen skulle göras, vilket fastställdes av kammarrätten.

Kammarkollegiet gav 2011 ut en vägledning (2011:10) om att underlätta för små företag att delta i offentlig upphandling. Vägledningen ger förslag och idéer till beslutsfattare och inköpare på hur dessa bl.a. ska möjliggöra för små företag att lämna anbud.

I de förslag till nya direktiv på upphandlingsområdet som kommissionen presenterade i december 2011 ingår förslag om att underlätta för små, medelstora och nystartade företags tillgång till upphandlingsmarknaderna. Upphandlande myndigheter ska bl.a. tvingas överväga om kontrakten kan delas upp. Vidare föreslås att en medlemsstat kan föreskriva att underleverantörer ska kunna kräva direktbetalning från den upphandlande myndigheten. Ett tak föreslås för hur stor omsättning som den upphandlande myndigheten kan kräva att leverantören har i förhållande till kontraktsvärdet. Alla villkor för deltagande av grupper av ekonomiska aktörer måste

motiveras med objektiva skäl och vara proportionerliga. Dessa förslag är föremål för förhandlingar, och subsidiaritetsprövningar pågår i de nationella parlamenten.

Lagen om offentlig upphandling

Av 1 kap. 11 § LOU framgår att grupper av leverantörer har rätt att ansöka om att få lämna ett anbud och att lämna anbud.

I 11 kap. 12 § LOU anges att en leverantör vid behov och när det gäller ett visst kontrakt får återropa andra företags ekonomiska, tekniska och yrkesmässiga kapacitet. Leverantören ska genom att tillhandahålla ett åtagande från företagen i fråga eller på annat sätt visa att leverantören kommer att förfoga över nödvändiga resurser när kontraktet ska fullgöras.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att möjligheter bör tas till vara att, inom ramen för gällande regelverk, utforma upphandlingar så att mindre företag får bättre möjligheter att inkomma med anbud. Det är upp till de upphandlande myndigheterna och enheterna att tillvarata dessa möjligheter.

Det finns också goda exempel på hur bl.a. kommuner genom att dela på kontrakt har lyckats nå ett bredare utbud av företag som kan delta i upphandlingar.

Utskottet konstaterar att det i de förslag till nya direktiv på upphandlingsområdet som kommissionen presenterade i december 2011 ingår förslag för att ytterligare underlätta för små, medelstora och nystartade företags tillgång till upphandlingsmarknaderna. Detta välkomnas av utskottet.

Som nämns ovan har Kammarkollegiet gett ut en vägledning för att underlätta för små företag att delta i upphandlingar. Utskottet tycker att det är bra, men noterar att små företag i mindre utsträckning än stora deltar i offentliga upphandlingar. Utskottet förutsätter att myndigheterna fortsätter sitt arbete med att ge vägledning om hur man kan underlätta för små företag att delta i upphandlingar.

Att ge vägledning för att underlätta för små företag att delta i upphandlingar kan också leda till att fler lokala leverantörer deltar i upphandlingar. I sammanhanget konstaterar dock utskottet, liksom tidigare, att det skulle strida mot såväl de svenska upphandlingsbestämmelserna som EU-rätten att ta lokala hänsyn vid offentliga upphandlingar.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Fi218, Fi220, Fi228 yrkande 1, Fi232, Fi254, Fi266, Fi274, Fi291 och N414 yrkande 6.

Utmaningsrätt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om införande av s.k. utmaningsrätt avseende kommunal och landstingskommunal verksamhet. Utskottet gör bedömningen att lagen (2008:962) om valfrihetssystem bidrar till förbättrad konkurrens. I likhet med tidigare uttalanden anser utskottet att det inte därutöver bör övervägas att införa en utmaningsrätt av den typ som motionärerna föreslår. Detta särskilt med hänsyn till att en sådan utmaningsrätt skulle aktualisera mycket komplicerade rättsfrågor. Vidare skulle en sådan lagreglerad rätt innebära ett ingrepp i den kommunala självstyrelsen.

Motionerna

I *motion 2011/12:Fi224* av Hans Backman (FP) anförts att en av grundorsakerna till att nya företag inte etableras och att de befintliga företagen inte kan utöka sin verksamhet är den osunda konkurrens det privata näringslivet utsätts för av kommuner och landsting. Det finns exempel på kommunala verkstäder, tolkförmedlingar, resebyråer, gymanläggningar, nattklubbsverksamhet och turistbyråverksamhet som finansierade med skattebetalarnas pengar konkurrerar med det privata näringslivet i sina kommuner. Eftersom en betydande del av den omfattande offentliga upphandlingen sker inom kommuner och landsting är det ett stort samhällsproblem att många kommuner och landsting alltför ofta med hjälp av allas våra skattepengar konkurrerar ut företag. Det är därför viktigt att främja den offentliga upphandlingen i hela Sverige. Ett led i detta arbete är att införa en utmaningsrätt som ger enskilda entreprenörer eller anställda inom offentlig sektor i hela landet rätt att få göra en upphandling av delar av kommunens eller landstingets verksamhet. Den som utmanar måste förstas kunna visa att man har kapacitet att lägga ett rimligt anbud på den utmanade verksamheten. Om upphandlingen leder till att det lämnas in externa anbud som är mer konkurrenskraftiga – mer kostnadseffektiva och med bättre kvalitet – än den egna verksamheten ska kommunen eller landstinget anta budet. I princip alla former av tjänster som inte är en ren myndighetsutövning kan läggas ut på entreprenad. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att det bör införas en utmaningsrätt i hela Sverige.

I *motion 2011/12:Fi246* av Lars-Axel Nordell (KD) anförts att utmaningsrätten är en spännande företeelse som kommer att förändra den kommunala verksamheten. Den öppnar för företag och i vissa fall även för anställda att utmana kommunen och ta initiativ till upphandling av en verksamhet i syfte att bedriva verksamheten med högre kvalitet eller mer kostnadseffektivt. Utmaningsrätten är i dag inte tvingande, och fram till juni 2010 hade ett landsting och 39 av Sveriges kommuner infört utma-

ningsrätt. Fortfarande saknas rekommendationer och riktlinjer eller nationellt övergripande regelverk för hur utmaningsrätten ska utformas. Det finns inte heller någon enhetlig strategi för kommunsektorn för hur utmaningsrätten ska marknadsföras för att på bästa sätt leda till positiva resultat. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att det bör införas utmaningsrätt i hela landet.

I *motion 2011/12:Fi292* av Ulrika Karlsson i Uppsala (M) anförs att konkurrens främjar kvalitet. I dag finns det många exempel på kommunalt drivna och landstingsdrivna verksamheter som skulle kunna drivas bättre av privata aktörer. Varje kommun väljer dock själv om utmaningsrätt ska införas i kommunen eller inte. Dessutom omfattas inte kommunalt drivna och landstingsdrivna bolag av utmaningsrätten. Syftet med utmaningsrätten är att bästa tänkbara tjänst ska tillhandahållas av bästa leverantör. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att det bör bli obligatoriskt för kommuner och landsting att införa utmaningsrätt och att privata aktörer kan få möjlighet att utmana även kommunalt drivna och landstingsdrivna bolag och verksamheter.

Tidigare behandling

Utskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat liknande motionsyrkanden, senast i betänkandet 2010/11:FiU29. Utskottet avstyrkte då motionsyrkandena med motiveringen att små och medelstora företags möjligheter att konkurrera om utförandet av kommunal och landstingskommunal verksamhet förbättrats genom lagen (2008:962) om valfrihetssystem. I likhet med tidigare uttalanden ansåg utskottet att det därutöver inte borde övervägas att införa en utmaningsrätt av den typ motionärerna föreslog, särskilt med hänsyn till de komplicerade rättsfrågor som en sådan utmaningsrätt skulle aktualisera.

Kompletterande uppgifter

Huvudprincipen när det gäller utmaningsrätten är att den som vill driva en verksamhet åt kommunen på entreprenad har rätt att utmana den kommunala verksamheten. Utmaningen avser att någon lämnar ett önskemål om att en del av den kommunala verksamheten ska upphandlas eller säljas. Vissa delar av en kommuns verksamhet kan dock inte utmanas. Det gäller myndighetsutövning, strategiska ledningsfunktioner och vad som enligt lag eller förordning måste utföras av kommunen med egen personal. Verksamheten som är tänkt att utmanas måste vara definierbar och kunna avgränsas från den övriga verksamheten. En utmaning ska riktas till den nämnd som i dag driver den verksamhet som är tänkt att utmanas.

Utskottets ställningstagande

Utskottet påminner om att kommunerna är helt fria att själva införa utmaningsrätt i sin verksamhet i enlighet med det kommunala självstyret. Små och medelstora företags möjligheter att konkurrera om utförande av t.ex. välfärdstjänster har stärkts genom införandet av lagen (2008:962) om valfrihetssystem. I likhet med tidigare uttalanden anser utskottet att det inte därutöver bör övervägas att införa en utmaningsrätt av den typ som motionärerna föreslår. Detta särskilt med hänsyn till att en sådan utmaningsrätt skulle aktualisera mycket komplicerade rättsfrågor. Vidare skulle en sådan lagreglerad rätt innebära ett ingrepp i den kommunala självstyrelsen.

Utskottet avstyrker därmed motionerna Fi224, Fi246 och Fi292.

Uteslutning av skatteplanerande företag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att kunna utesluta skatteplanerande företag från offentliga upphandlingar. Utskottet konstaterar att gällande regelverk ger vissa möjligheter att utesluta leverantörer. Utskottet anser inte att det därutöver bör övervägas att införa den typ av regel som motionären föreslår, detta med hänsyn till de förslag till direktiv som kommissionen lagt fram och som är under förhandling.

Motionen

I *motion 2011/12:Fi251* av Annika Lillemets m.fl. (MP) anförs att allt fler företag inom vård, skola och omsorg köps upp av riskkapitalbolag med säte i något s.k. skatteparadis. Samtidigt som riskkapitalbolagen gör miljardvinster gör de allt för att undvika att betala skatt. Skatteverkets granskning av 25 riskkapitalägda koncerner visade att 23 inte betalat någon bolagsskatt alls mellan 2005 och 2009. Svenska skattebetalare går enligt Skatteverket miste om ca 10 miljarder kronor varje år genom riskkapitalbolagens agerande (enligt Dagens Industri den 11 april 2011). En vanlig metod vid skatteplanering är att det svenska bolaget tar ett lån av ett systerbolag i koncernen och betalar en mycket hög ränta, som dras från vinsten i det svenska bolaget. I skatteparadisen betalar systerbolaget mycket låg eller ingen skatt på motsvarande ränteinkomst. Enligt Statistiska centralbyrån gick 74 miljarder kronor av våra skattepengar till olika privata aktörer 2010. Enligt en granskning av SvD Näringsliv gör de riskkapitalägda bolagen inom vård, skola och omsorg en rörelsevinst på mellan 7 och 10 procent av omsättningen. Enligt gällande lag är det tillåtet att ta sociala hänsyn och etiska och miljömässiga krav. Det är enligt motionärerna lika angeläget att upphandling är ekonomiskt hållbar. Eftersom den

offentliga sektorn finansieras av skattemedel är det en dålig affär för oss medborgare att medverka till skatteplanering, även om den juridiskt sett är laglig. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att upphandlande enheter ska kunna utesluta anbud från företag som bedriver avancerad skatteplanering.

Tidigare behandling

Frågan om att kunna utesluta anbud från företag som bedriver avancerad skatteplanering har, efter vad som kunnat utredas, inte behandlats av utskottet sedan lagen om offentlig upphandling trädde i kraft.

Kompletterande uppgifter

Reglerna om diskvalifikation finns intagna i 10 kap. i lagen om offentlig upphandling. Det finns dels omständigheter som medför obligatorisk uteslutning av leverantörer, dels omständigheter som *får* medföra uteslutning av leverantörer. De tvingande diskvalificeringspunkterna anges i 10 kap. 1 § och består i deltagande i kriminell organisation, bestickning, bedrägeri samt penningtvätt. I 10 kap. 2 § uppräknas de fakultativa omständigheterna som får medföra uteslutning av leverantörer. Enligt paragrafen får upphandlande myndigheter utesluta företag från upphandling som är försatta i konkurs, är under likvidation eller står under tvångsförvaltning, är föremål för ackord eller inställt sina betalningar eller är underkastade näringsförbud. Detsamma gäller för leverantörer som är föremål för ansökan om konkurs, likvidation, tvångsförvaltning eller liknande förfaranden. En leverantör kan också uteslutas från deltagande i upphandling om han är dömd för brott i sin yrkesutövning enligt en lagakraftvunnen dom, eller har gjort sig skyldig till allvarligt fel i yrkesutövningen och den upphandlande myndigheten kan påvisa detta. Vidare kan en leverantör uteslutas som inte har fullgjort sina åligganden när det gäller socialförsäkringavgifter eller skatt i det egna landet eller i det land där upphandlingen sker, eller i något väsentligt hänseende har låtit bli att lämna begärda upplysningar eller lämnat felaktiga upplysningar som begärts med stöd av bestämmelserna i 10 eller 11 kap.

Viktigt att notera är att en upphandling ska genomföras i enlighet med principerna om likabehandling och icke-diskriminering, transparens, proportionalitet och ömsesidigt erkännande. Det är inte möjligt att införa krav som strider mot någon av de grundläggande principerna.

I de förslag till nya direktiv på upphandlingsområdet som kommissionen presenterade i december 2011 ingår förslag om att leverantörer som inte har skött betalning av skatter och sociala avgifter ska uteslutas från upphandlingen. Förslagen är för närvarande föremål för förhandlingar, och subsidiaritetsprövningar pågår i de nationella parlamenten.

Ekobrottsmyndigheten har tagit fram en informationsfolder om upphandling och avrop av tjänster. Foldern innehåller bl.a. rutiner och tips som syftar till att hindra användningen av s.k. svart arbetskraft inom den offentliga sektorn.

Utskottets ställningstagande

Utskottet understryker att en upphandling alltid ska genomföras i enlighet med principerna om likabehandling och icke-diskriminering, transparens, proportionalitet och ömsesidigt erkännande. Utskottet noterar att det redan enligt nuvarande lagstiftning är möjligt att diskvalificera leverantörer på vissa grunder. I de förslag till nya direktiv på upphandlingsområdet som kommissionen presenterade i december 2011 ingår förslag om nya bestämmelser om uteslutning av leverantörer som inte har skött betalningen av skatter och sociala avgifter. Utskottet anser inte att det nu bör övervägas att införa den typ av regel som motionären föreslår, detta med hänsyn till de förslag till direktiv som kommissionen lagt fram och som är under förhandling.

Utskottet avstyrker därmed motion Fi251.

Krav på auktorisation

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om krav på att anlitade företag ska vara auktoriserade vid offentlig upphandling. Utskottet noterar att redan gällande lagstiftning ger offentliga förvaltningar möjlighet att kontrollera lämpligheten hos leverantörer.

Jämför reservation 9 (S).

Motionen

I *motion 2011/12:Fi258* av Peter Persson och Anders Karlsson (båda S) anføres att det allt oftare uppmärksammas att företag, främst serviceentreprenader inom städbranschen, anlitar svart arbetskraft. Det innebär att seriösa företag slås ut. De anställda i dessa företag drabbas också av orimliga arbetsförhållanden och låg lön samt för staten ett bortfall av skatteintäkter. Almega Serviceentreprenörerna har arbetat fram en auktorisation för seriösa städföretag som innebär att företagen måste ha F-skattsedel, vara kollektivavtalsanslutna, förplikta sig att följa gällande lagar och avtal samt ställa krav på att anlitade underentreprenörer bedriver seriös verksamhet. Privata företag ställer i dag allt oftare krav på att det städföretag man anlitar ska vara auktoriserat. I offentliga upphandlingar är det inte enligt lag möjligt att ställa krav på auktorisation. Företag inom såväl städbranschen

som andra områden måste kunna verka på lika villkor. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att det i lagen om offentlig upphandling bör införas krav på att anlidade företag ska vara auktoriserade.

Tidigare behandling

Utskottet har inte, efter vad som kunnat utredas, behandlat frågan om att företag som lämnar anbud måste vara auktoriserade.

Kompletterande uppgifter

Enligt 11 kap. lagen om offentlig upphandling ska bedömningen av leverantörer göras på grundval av kriterier som har bäring på de ekonomiska aktörernas ekonomiska och tekniska status, dvs. förmågan att genomföra det kontrakt som ska upphandlas.

I 11 kap. 1 § anges att innan ett kontrakt tilldelas ska den upphandlande myndigheten kontrollera lämpligheten hos de leverantörer som inte utesluts enligt bestämmelserna i 10 kap. 1 och 2 §§ (dessa bestämmelser är beskrivna ovan i avsnittet om uteslutande av skatteplanerade företag). I 11 kap. 2 § anges att en upphandlande myndighet får ställa krav på lägsta nivå för anbudssökandes och anbudsgivares ekonomiska samt tekniska och yrkesmässiga kapacitet, i överensstämmelse med vad som anges i vissa särskilt angivna paragrafer.

Principerna för offentlig upphandling anges i 1 kap. 9 § lagen om offentlig upphandling. Upphandlande myndigheter och enheter ska behandla leverantörer på ett likvärdigt och icke-diskriminerande sätt samt genomföra upphandlingar på ett öppet sätt. Vid upphandlingar ska vidare principerna om ömsesidigt erkännande och proportionalitet iakttas. Principen om ömsesidigt erkännande innebär att intyg, examina och certifikat som har utfärdats av en medlemsstats behöriga myndigheter eller andra behöriga kontrollorgan ska gälla också i andra medlemsstater.

I de förslag till nya direktiv på upphandlingsområdet som kommissionen presenterade i december 2011 ingår förslag om certifieringar. Redan i dag finns regler om detta, men Sverige har valt att inte införa sådana regler. Dessa förslag är föremål för förhandlingar, och subsidiaritetsprövningar pågår i de nationella parlamenten.

Ekobrottsmyndigheten har tagit fram en informationsfolder om upphandling och avrop av tjänster. Foldern innehåller bl.a. rutiner och tips som syftar till att hindra användningen av s.k. svart arbetskraft inom den offentliga sektorn.

Utskottets ställningstagande

Utskottet understryker vikten av att upphandlande myndigheter och enheter enligt principerna för offentlig upphandling ska behandla leverantörer på ett likvärdigt och icke-diskriminerande sätt samt genomföra upphandlingar på ett öppet sätt. Vidare ska principerna om ömsesidigt erkännande och proportionalitet iakttas.

Samtidigt konstaterar utskottet att den upphandlande myndigheten med tillämpning av reglerna i 11 kap. LOU ska kontrollera lämpligheten i vissa avseenden hos leverantörerna. En upphandlande myndighet får också ställa vissa krav på en lägsta nivå på den anbudssökandes ekonomiska, tekniska och yrkesmässiga kapacitet.

Med det anförda avstyrker utskottet motion Fi258.

Databas, information, insyn, ökade kunskaper m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om databas, information, insyn, upphandlingskriterier vid inköp av it-teknisk utrustning och beställarkompetens. Utskottet konstaterar att det faller på varje upphandlande enhet att säkerställa nödvändig kompetens hos sin personal på upphandlingsområdet. När det gäller möjlighet till insyn gäller absolut sekretess för inkomna anbud fram till dess att ett tilldelningsbeslut har fattats. Möjlighet till insyn föreligger när förfrågningsunderlaget har offentliggjorts och efteråt. Det finns också en möjlighet att begära överprövning av ett beslut.

Jämför reservationerna 10 (S) och 11 (MP).

Motionerna

I *motion 2011/12:Fi212 yrkande 2* av Sten Bergheden (M) anfördes att man genom att ställa mer specifika kvalitets-, miljö- och djurskyddskrav öppnar för fler lokala små och medelstora producenter att delta i upphandlingsprocessen. När livsmedel efterfrågas i stora volymer har mindre leverantörer svårt att lägga anbud. Därför bör man sträva efter att dela upp upphandlingen i mindre delar, t.ex. en för ägg, en annan för potatis, en tredje för kött osv. Risken ökar annars för att endast ett par stora matleverantörer dominerar marknaden i Sverige, vilket också i sig långsiktigt minskar konkurrensen. Med mer närproducerade livsmedel i offentliga måltider minskar också både kostnader och utsläpp från transporter. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att man bör se över möjligheterna att öka kunskapen om de krav och specifikationer som kan ställas vid upphandling av livsmedel hos upphandlare i kommuner och landsting.

I *motion 2011/12:Fi212 yrkande 3* av Sten Bergheden (M) anförs att det är angeläget att se över möjligheterna att fortsätta utvecklingen av samordning av och kompetensstöd vid livsmedelsupphandling hos Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Miljöstyrningsrådet. Riksdagen bör tillkännage detta som sin mening för regeringen.

I *motion 2011/12:Fi223* av Anna Steele Karlström (FP) anförs att det i dag är upp till varje huvudman (kommun, landsting, region, statligt verk) att publicera offertförfrågningar upp till en viss kostnadsnivå. Över en viss gräns är det obligatoriskt att också publicera upphandlingen i en EU-gemensam databas. För små och medelstora företag är det inte sällan alltför resurskrävande att följa samtliga huvudmäns upphandlingar, eftersom var och en troligtvis har en egen webbplats där upphandlingsförfrågningarna publiceras. Ett sätt att öka konkurrensen är att göra det kostnadseffektivt för samtliga företag, oavsett storlek, att bevaka samtliga offentliga upphandlingar i Sverige. Det kan göras genom att ålägga samtliga offentliga huvudmän att exportera information om sina upphandlingar i en landsgemensam databas. Mängden information behöver inte bli omfattande utan kan utgöras av rubrik, datum då offertförfrågan ska lämnas in samt en länk till den egna huvudmannens webbplats. Databasen kan lämpligen hanteras av Kammarkollegiet eller Statskontoret. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

I *motion 2011/12:Fi228 yrkande 2* av Sten Bergheden (M) anförs att det behövs mer kunskap inom näringslivet om hur offentliga upphandlingar fungerar. Det skulle även vara positivt med tydligare information om vad som står på tur för en ny upphandling då fler företag mer aktivt skulle kunna vara med och slåss om anbuden. Offentliga verksamheter bör vara förpliktade att minst en gång om året informera näringslivet om kommande upphandlingar och hur det fungerar när man lägger anbud i dessa upphandlingar. Det bör därför göras en översyn av möjligheten att förtydliga informationen till näringslivet om hur offentliga upphandlingar fungerar. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

I *motion 2011/2012:Fi269* av Lotta Olsson och Jessica Polfjärd (båda M) anförs att lagen om offentlig upphandling finns för att säkra konkurrens på lika villkor och att skattebetalarnas pengar används på ett effektivt sätt. För att syftet ska uppnås är det viktigt med en hög kompetensnivå både hos dem som upphandlar, hos kommunerna och hos företagen som ska lägga anbud. Siffror från Konkurrensverket vittnar om att kompetensen inom området många gånger är för låg bland dem som upphandlar. Dåligt utformade upphandlingar riskerar inte enbart att bli överklagade och förlora i förvaltningsrätten, risken finns även att både korrekta och inkorrekta upphandlingar t.ex. stänger ute småföretag. Resultatet kan då bli få anbud, även inom en marknad som har många aktörer. Riksdagen bör därför tillkännage för regeringen som sin mening att det bör göras en översyn för att säkerställa att alla kommuner har tillgång till god upphandlingskompetens.

I *motion 2011/12:Fi285 yrkande 2* av Ann-Kristine Johansson (S) anförs att lagen om offentlig upphandling bör ses över i syfte att förenkla och förtydliga regelverket samt i syfte att se över möjligheten att ge Miljöstylningsrådet i uppdrag att utbilda och sprida kunskap om regelverket, ge råd samt stöd till upphandlande myndigheter. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

I *motion 2011/12:Fi298 yrkande 2* av Kenneth G Forslund m.fl. (S) anförs att lagen om offentlig upphandling måste ändras så att medborgarna får insyn i hur skattemedel används. Detta måste gälla även när verksamheten utförs av entreprenörer. I förlängningen är detta också ett demokratiskt problem. Det är också ett hot mot den kommunala självstyrelsen att kommunerna inte har möjlighet att kontrollera och utöva tillsyn av offentliga verksamheter som överlämnats till privata företag. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

I *motion 2011/12:Fi304* av Tina Ehn (MP) konstateras att utvecklingen inom it-området går fort. Datatrafiken ersätter alltmer av onödiga transporter. Problem finns dock med miljöfarliga komponenter och ökat elektronikskrot med ständiga teknikbyten. Ofta byts hårdvaran ut när det egentligen är mjukvaran som bidrar med det nya. Det bör enligt motionären vara en självklarhet att använda sig av Miljöstylningsrådets upphandlingskriterier vid inköp av it-teknisk utrustning inom offentlig verksamhet. Det bör också aktivt ske en utveckling som bidrar till att hela samhället ser vikten av att endast använda den ur energi-, miljö- och klimatsynpunkt bästa teknikutrustningen. Rådgivning runt it-teknikens påverkan bör också vara en självklar del av Energirådgivningen, inom Sveriges kommuner. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

Tidigare behandling

Utskottet har tidigare behandlat liknande motioner avseende beställarkompetens, senast i betänkandet 2010/11:FiU29. I betänkandet underströk utskottet att det faller på varje upphandlande enhets ansvar att säkerställa nödvändig kompetens hos sin personal på upphandlingsområdet. Utskottet noterade att arbete på detta område bedrivs av Konkurrensverket och Miljöstylningsrådet som båda arbetar med att ge stöd på upphandlingsområdet genom bl.a. utbildningar, konferenser och seminarier.

Kompletterande uppgifter

Vad gäller yrkandet om att lagen om offentlig upphandling ändras så att medborgarna kan ges insyn kan konstateras att det gäller absolut sekretess för inkomna anbud fram till dess att ett tilldelningsbeslut har fattats. Möjlighet till insyn föreligger när förfrågningsunderlaget har offentliggjorts och efteråt. Det finns även möjlighet att begära överprövning i förvaltningsrätten.

I de förslag till nya direktiv på upphandlingsområdet som kommissionen presenterade i december 2011 ingår förslag om rådgivning, vägledning, utbildning och hjälp i förberedelserna för och genomförandet av upphandlingsförfarandet. Dessa förslag är föremål för förhandlingar, och subsidiaritetsprövningar pågår i de nationella parlamenten.

Utskottets ställningstagande

Utskottet påminner om att det är varje upphandlande enhets ansvar att säkerställa nödvändig kompetens hos sin personal på upphandlingsområdet. Som utskottet tidigare noterat bedrivs arbete på detta område av Konkurrensverket och Miljöstyrningsrådet. När det gäller möjlighet till insyn gäller absolut sekretess för inkomna anbud fram till dess att ett tilldelningsbeslut har fattats. Möjlighet till insyn föreligger när förfrågningsunderlaget har offentliggjorts och efteråt. Det finns även möjlighet att begära överprövning av ett beslut.

Utskottet avstyrker därmed motionerna Fi212 yrkande 2, Fi212 yrkande 3, Fi223, Fi228 yrkande 2, Fi269, Fi285 yrkande 2, Fi298 yrkande 2 och Fi304.

Översyn av LOU och EU:s regelverk samt egen-regi-undantag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om översyn av lagen om offentlig upphandling. Utskottet anser att det finns anledning att avvakta den utredning som pågår och som har till syfte att utvärdera upphandlingsregelverket ur ett ekonomiskt och allmänpolitiskt perspektiv. Dessutom görs en total översyn av upphandlingsreglerna på EU-nivå som enligt utskottets mening kommer att ytterligare förenkla och förtydliga regleringen på upphandlingsområdet.

Jämför reservation 12 (S).

Motionerna

I *motion 2011/12:Fi267* av Fredrik Olovsson (S) anförs att lagen om offentlig upphandling behöver förbättras på grund av den osäkerhet och de onödiga kostnader som de närmast regelmässiga överprövningarna av upphandlingar leder till. Ett sätt att ändra lagstiftningen skulle vara att ålägga dem som vill påtala fel i en upphandling att göra det omedelbart, redan när förfrågningsunderlaget skickas ut. Den som inte har påtalat felaktigheter i underlaget bör förlora sin rätt att överklaga. Ett sådant förfarande är

mer rättssäkert och kan leda till sänkta kostnader för samhället. Det har enligt motionären även stöd i EU-rätten och fungerar i andra EU-länder. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

I *motion 2011/12:Fi278* av Leif Jakobsson m.fl. (S) anförs att reglerna om offentlig upphandling på det stora hela borgar för en god hushållning med offentliga medel samt försvårar korruption. Vissa negativa verkningar har dock visat sig genom att stora projekt försenas och fördyras därför att lagens överklaganderegler utnyttjas regelmässigt. Detta kan lösas på samma sätt som gjorts i exempelvis Tyskland. Där måste en tänkt anbudsgivare reagera i domstol före anbudstidens utgång om han anser att det finns brister i upphandlingsunderlaget. Upphandlande myndigheter ska enligt motionärerna ha möjlighet att hos en domstol få rätt att åsidosätta överklagandeprocessen om det kan visas att upphandlingen är viktig för människors hälsa och säkerhet och att tidsutdräkten riskerar att medföra mänskligt lidande. Som exempel på fall med upphandlingar som är relaterade till människors hälsa och säkerhet nämner motionärerna upphandlingarna av vaccin mot livmoderhalscancer och skyddsvästar till personal i internationella missioner. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

I *motion 2011/12:Fi284* av Lars Johansson m.fl. (S) anförs att svenska kommuner och landsting i hög grad valt att utnyttja de fördelar som aktiebolagsformen har framför förvaltningsformen. För närvarande finns ca 1 300 kommunala aktiebolag i Sverige. Utgångspunkten är att all offentlig bedriven verksamhet tillhör den gemensamma sektorn, oavsett associationsform. Det är ur detta perspektiv inte rimligt att kommunernas val av organisationsform ska påverka förutsättningarna för verksamhetens bedrivande. Genom Regeringsrättens avgöranden i de s.k. Sysavmålen (RÅ 2008 ref. 26) gavs beskedet att det i Sverige saknas internt svenskt lagstöd för att kommuner och landsting ska kunna köpa varor och tjänster från egen-regi-företag utan föregående upphandling. Den temporära lagstiftning om ett egen-regi-undantag som utifrån Regeringsrättens avgöranden infördes från den 15 juli 2010 utformades på ett sätt som inte värnar kommunernas frihet att organisera sin verksamhet på det sätt som befins lämpligt. Det förslag till permanent egen-regi-undantag som lämnats i betänkandet Upphandling från eget företag?! – och vissa andra frågor (SOU 2011:43) är inte heller utformat på ett sätt som värnar den kommunala organisationsfriheten. Utredningen har dock inte beaktat den EU-rättsliga ekonomiska enhetens princip. Enligt motionärerna saknas ett samlat grepp över egen-regi-frågan i utredningen. Riksdagen borde utnyttja det utrymme för argumentation som EU-rätten erbjuder till försvar av den kommunala organisationsfriheten. En första förutsättning för att EU-domstolen ska ges tillfälle att utveckla och förtydliga rättspraxis om egen-regi-undantaget är att tvister hamnar på EU-domstolens bord. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att den svenska upphandlingslagstiftningen sna-

rast bör utvärderas med syfte att undanröja de hinder som omöjliggör för kommuner och landsting att utifrån svensk kommunallagsstiftning fritt organisera sin verksamhet.

I *motion 2011/12:Fi285 yrkande 1* av Ann-Kristine Johansson (S) anförs att lagen om offentlig upphandling bör ses över i syfte att förenkla och förtydliga regelverket.

I *partimotion 2011/12:MJ407 yrkande 36* av Lars Ohly m.fl. (V) anförs att en miljöanpassad offentlig upphandling är ett kraftfullt verktyg för att uppnå en långsiktigt hållbar konsumtion och produktion. Oavsett produkt bör livscykelperspektiv (från råvara till utfasning) ingå för att bedöma total miljö- och klimatpåverkan. För många livsmedel är produktionssättet avgörande för miljö- och klimatpåverkan och inte transportavståndet. Men om produktionssättet är lika kan transportavståndet vara avgörande ur miljö- och klimathänseende. För att i dessa fall möjliggöra för kommunerna att i ökad utsträckning kunna göra lokala upphandlingar av närproducerade varor behövs ett förenklat regelverk i den offentliga upphandlingen genom utredning av nödvändiga förändringar i lagen om offentlig upphandling. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

I *partimotion 2011/12:MJ407 yrkande 37* av Lars Ohly m.fl. (V) anförs följande. Den offentliga upphandlingen styrs också av EU:s regelverk. Den svenska regeringen bör verka för att EU:s regelverk kring offentlig upphandling förenklas så att miljö- och klimatteffekter kan få större genomslag. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Tidigare behandling

Utskottet har tidigare behandlat motioner som tar upp frågan om översyn av lagen om offentlig upphandling, senast i betänkandet 2009/10:Fi22. Utskottet uttryckte då förhoppning om att den då genomförda översynen av upphandlingsregelverket skulle medföra positiva effekter och att dessa ska avvaktas. Samtidigt betonade utskottet att dessa effekter bör följas noggrant.

Kompletterande uppgifter

De förslag till nya direktiv på upphandlingsområdet som kommissionen presenterade i december 2011 innebär en genomgripande översyn av gällande direktiv. Dessa förslag är föremål för förhandlingar, och subsidiaritetsprövningar pågår i de nationella parlamenten.

Dessutom pågår en utredning som regeringen tillsatte i september 2010 och vars uppdrag är att utvärdera upphandlingssystemet ur ett ekonomiskt och samhällspolitiskt perspektiv. Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2012.

Den utredning som nämns i motion 2010/11:Fi284 är under beredning i Regeringskansliet, och en proposition om offentlig upphandling från eget företag väntas läggas fram under våren 2012.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det finns anledning att avvakta den utredning som pågår och som har i uppdrag att utvärdera upphandlingsregelverket ur ett ekonomiskt och allmänpolitiskt perspektiv. Dessutom görs en total översyn av upphandlingsreglerna på EU-nivå som enligt utskottets mening kommer att ytterligare förenkla och förtydliga regelverket på upphandlingsområdet. Utskottet avstyrker därmed motionerna Fi267, Fi278, Fi284, Fi285 yrkande 1 och MJ407 yrkandena 36 och 37.

Hälso- och sjukvård

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om offentlig upphandling på hälso- och sjukvårdsområdet. Utskottet vidhåller sin tidigare mening att reglerna i lagen (2008:962) om valfrihetssystem möjliggör en ökad mångfald och flexibilitet inom bl.a. hälso- och sjukvården.

Motionen

I *motion 2011/12:So602 yrkande 3* av Ulrika Karlsson i Uppsala (M) anförs att regelverket om offentlig upphandling på hälso- och sjukvårdsområdet är stelbent och i slutändan missgynnas människor i behov av sjukvård. Den 1 januari 2009 infördes en ny lag om valfrihetssystem (LOV) som är avsedd att fungera som ett frivilligt verktyg för de kommuner och landsting som vill konkurrenspröva verksamhet genom att överlåta valet av utförare till brukaren eller invånaren. LOV är ett alternativ till lagen om offentlig upphandling och kan tillämpas på handikapp- och äldreomsorg samt hälso- och sjukvårdstjänster. I och med LOV fortsätter utvecklingen av den gemensamt finansierade sektorn i rätt riktning men dock inte inom sjukvården. Regeringens förslag om att LOV:s valfrihetssystem ska bli obligatoriskt inom primärvården är ett steg i rätt riktning men dessvärre inkluderas inte hela sjukvården. I flera landsting finns i dag inte en enda vårdcentral i alternativ drift. Framför allt är det lagen om offentlig upphandling som försvårar för mindre vårdbolag och motverkar mångfald. Dess utformning premierar stora vårdbolag med resurser och rutin att upphandla. Utvecklingen går därför mot koncentration till stora vårdbolag. Det behövs förnyade och verklighetsanpassade upphandlingsregler där även mindre aktörer inkluderas. Inom svensk hälso- och sjukvård finns en uppenbar brist på en fungerande marknad och därmed brist på konkurrens. Det bör göras en översyn av lagen om offentlig upphandling och då särskilt 6 kapitlet så att hälso- och sjukvården i sin helhet inte omfattas av denna lagstiftning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade motioner om upphandling av hälso- och sjukvård senast i betänkandet 2010/11:FiU29. Utskottet avstyrkte då motionerna med hänvisning till att lagen (2008:962) om valfrihetssystem hade införts och sedan den 1 januari 2009 kan tillämpas vid tillhandahållande av hälsovård och socialtjänst. Utskottet vidhöll sin uppfattning att reglerna möjliggör en ökad mångfald och flexibilitet inom bl.a. hälso- och sjukvården. Utskottet ansåg inte att det i det läget fanns något behov av ytterligare initiativ från riksdagens sida på detta område.

Kompletterande uppgifter

Lagen (2008:962) om valfrihet (LOV) reglerar vad som ska gälla när upphandlande myndigheter konkurrensutsätter delar av sin verksamhet genom att överlåta till brukaren att välja utförare bland leverantörer i ett valfrihetssystem. Lagen gäller för kommuner och landsting när de inför valfrihetssystem för hälso- och socialtjänster. Det är frivilligt för kommunerna att införa valfrihetssystem men obligatoriskt för landstingen inom primärvården. Från den 1 maj 2010 ska även Arbetsförmedlingen tillämpa LOV vid tillhandahållande av valfrihetssystem med etableringslotsar för nyanlända invandrare.

I årets budget (utgiftsområde 9) har aviserats en satsning på vårdvalssystemet och särskilt vad gäller öppen specialistvård. Tanken är att det bl.a. ska skapas utrymme för mer samordning mellan primär- och specialistvård samt äldrevården inom kommunerna. För detta ändamål har det anställts en nationell vårdvalssamordnare på Socialdepartementet. Dennes uppgift ska vara att föreslå hur medlen ska fördelas samt att förankra det i landstingen och stödja dem i deras verksamhet. Tre landsting har infört det utvidgade öppna specialistvårdssystemet.

Under 2011 tillsattes en utredning, *Patientmaktsutredningen*, som fokuserar på patientperspektivet. Huvuduppdraget är att lämna förslag till en patientlag där regler som har betydelse för patienters ställning införs. Ett deluppdrag för utredaren är att stärka reglerna för patienters valfrihet och föreslå att reglerna om fritt vårdval införs i hela Sverige.

I de förslag till nya direktiv på upphandlingsområdet som kommissionen presenterade i december 2011 föreslås att medlemsstaterna bör ha stor frihet att organisera valet av utförare när det gäller sociala tjänster och utbildningstjänster och tjänster inom hälso- och sjukvården med hänsyn till att dessa tjänster är av ett särskilt slag, att utförandet av dem varierar starkt mellan medlemsländerna och att de har begränsat gränsöverskridande intresse. Dessa förslag är föremål för förhandlingar, och subsidiaritetsprövningar pågår i de nationella parlamenten.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller, liksom tidigare, att reglerna i lagen (2008:962) om valfrihetssystem möjliggör en ökad mångfald och flexibilitet inom bl.a. hälso- och sjukvården. Utskottet ser därför inte något behov av ytterligare initiativ från riksdagens sida på detta område. Därmed avstyrker utskottet motionen So602 yrkande 3.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. **Kollektivavtal, socialt företagande m.m., punkt 1 (S, V)**

av Fredrik Olovsson (S), Pia Nilsson (S), Jörgen Hellman (S), Maryam Yazdanfar (S), Bo Bernhardsson (S), Marie Nordén (S) och Ulla Andersson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2011/12:Fi202 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkandena 2 och 3, 2011/12:Fi298 av Kenneth G Forslund m.fl. (S) yrkande 1, 2011/12:U207 av Hans Linde m.fl. (V) yrkande 11 och 2011/12:N389 av Christer Adelsbo m.fl. (S) yrkande 4 och avslår motionerna 2011/12:Fi275 av Penilla Gunther (KD) och 2011/12:Fi302 av Mikael Jansson (SD).

Ställningstagande

Det borde enligt vår mening vara en självklarhet att myndigheter och kommuner vid upphandling anlitar företag som följer spelreglerna på den svenska arbetsmarknaden. Staten, kommunerna, landstingen och regionerna ställer i dag alltför sällan krav på sina leverantörer att uppfylla olika arbetsvillkor som följer av kollektivavtal och ILO:s kärnkonventioner. När det gäller möjligheten att vid offentlig upphandling kräva att leverantörer uppfyller sådana villkor menar vi att den nuvarande upphandlingslagstiftningen är bristfällig. Lagstiftningen behöver därför ändras för att motverka social dumpning och bidra till goda arbetsvillkor för anställda hos leverantörer och underleverantörer.

Vid privatiseringar av offentlig verksamhet ökar också förekomsten av hot och våld. En arbetsmiljöundersökning bland dem som arbetar i spårtrafiken visar att det inom dessa verksamheter blivit en kraftig ökning av hot och våld mot personalen. En viktig orsak till detta är avregleringen och att trafiken upphandlas för korta perioder. Upphandlingsprocesserna har

tvungat tågföretagen att pressa sina kostnader. Konsekvensen av detta blir en minskad personalstyrka. Ensamarbetet ökar och därmed risken för personalen att bli utsatt för hot och våld.

Regeringen bör därför enligt vår mening se över upphandlingslagstiftningen vad gäller möjligheterna att ställa krav på att leverantörer uppfyller villkor som följer av kollektivavtal och ILO:s kärnkonventioner. Dessutom bör regeringen se över lagstiftningen för att tydliggöra vilka sociala och miljömässiga hänsyn man kan ta vid offentlig upphandling. Vi menar också att regeringen bör utreda om det vid offentlig upphandling ska krävas en strategi för att minska riskerna för hot och våld på grund av underbemanning, ensamarbete och bristfällig utbildning.

Vidare noterar vi att begreppen social ekonomi och socialt företagande börjar etableras i Sverige. Det handlar om verksamheter i olika former – kooperativ, stiftelser, samfälligheter, ideella föreningar och aktiebolag – som har det gemensamt att de skapar både ett privat och ett samhälleligt mervärde. Inom den sociala ekonomins företag är medlemsnytta och samhällsnytta viktigare än vinstmaximering. Antalet sociala företag som drivs av människor som ställts utanför den reguljära arbetsmarknaden blir allt större. Dessa företag möter behoven av arbete framför allt hos personer som har en historia av psykisk ohälsa, missbruk eller kriminalitet. Även handikappförbunden arbetar aktivt med sociala företag som ett sätt att förbättra möjligheterna för funktionshindrade att få ett jobb.

I den pågående översynen av upphandlingslagstiftningen är det enligt vår mening av stor vikt att säkerställa att lagstiftningen inte tolkas på ett sätt som är ogynnsamt för små kooperativa företag, och att okunskap om socialt företagande inte utgör ett hinder för de sociala företagens möjligheter. Vår grundinställning är dock att upphandlingslagstiftningen över huvud taget inte är tillämplig på vård- och omsorgstjänster och sociala tjänster och därmed inte heller när det gäller socialt företagande.

Vad som anförs ovan bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2. Kollektivavtal, socialt företagande m.m., punkt 1 (SD)

av Erik Almqvist (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:Fi302 av Mikael Jansson (SD) och
avslår motionerna

2011/12:Fi202 av Josefin Brink m.fl. (V) yrkandena 2 och 3,
2011/12:Fi275 av Penilla Gunther (KD),

2011/12:Fi298 av Kenneth G Forslund m.fl. (S) yrkande 1,
2011/12:U207 av Hans Linde m.fl. (V) yrkande 11 och
2011/12:N389 av Christer Adelsbo m.fl. (S) yrkande 4.

Ställningstagande

Svenska myndigheter har i vissa fall upphandlat tjänster från låglöneländer. Det rör sig t.ex. om telefonitjänster. Som ett exempel kan nämnas att tidningen GP den 19 juli 2001 skriver om att färdtjänst ska dirigeras från Senegal.

Förutom kvalitetsproblem innebär denna typ av upphandling en undanträngningseffekt då svenska arbetssökande inte får dessa jobb. Upphandlande myndigheter sparar pengar men inte den svenska samhällsekonomin.

Det bör därför enligt min mening utredas om det ska införas en lag om förbud för svenska myndigheter att handla upp telefonitjänster utanför Sverige om de bättre kan upphandlas inom landet.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3. Miljökrav, punkt 2 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Pia Nilsson (S), Jörgen Hellman (S),
Maryam Yazdanfar (S), Bo Bernhardsson (S) och Marie Nordén (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:Fi300 av Olle Thorell (S) och

avslår motionerna

2011/12:Fi212 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,

2011/12:Fi215 av Olle Thorell (S),

2011/12:Fi256 av Betty Malmberg (M),

2011/12:Fi280 av Ola Johansson (C),

2011/12:Fi281 av Cecilia Widegren (M),

2011/12:MJ281 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 7 och

2011/12:MJ461 av Richard Jomshof och David Lång (båda SD) yrkande 5.

Ställningstagande

Enligt lagen om offentlig upphandling kan upphandlande myndigheter ställa krav på miljöhänsyn. Detta innebär att t.ex. kommunerna har fått ett kraftfullt styrmedel i handen för att driva på en långsiktigt hållbar utveckling och en teknikutveckling som kan gynna både den kommunala sektorn och det privata näringslivet.

Sverige bör dock enligt vår mening vara ett föregångsland och kräva att miljöhänsyn ska ingå vid varje kommunal upphandling. Regelverket bör vara tydligt och inte lämna något tvivel om att en kommun vid upphandlingar ska ha miljöhänsyn som ett krav. Kraven ska dessutom inte bara gälla de färdiga produkterna eller tjänsterna utan även miljöeffekterna under hela upphandlingskedjan. På detta sätt kan kommunerna driva på en teknisk utveckling och skapa ökad konkurrenskraft. Vi anser därför att regeringen bör verka för att upphandlingsbestämmelserna ändras i detta avseende.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Miljökrav, punkt 2 (SD)

av Erik Almqvist (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:MJ461 av Richard Jomshof och David Lång (båda SD) yrkande 5 och

avslår motionerna

2011/12:Fi212 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,

2011/12:Fi215 av Olle Thorell (S),

2011/12:Fi256 av Betty Malmberg (M),

2011/12:Fi280 av Ola Johansson (C),

2011/12:Fi281 av Cecilia Widegren (M),

2011/12:Fi300 av Olle Thorell (S) och

2011/12:MJ281 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 7.

Ställningstagande

Många svenskar får i dag kött på sin tallrik från djur som slaktats med vedervärdiga metoder, ofta utan att veta om det. Vad det handlar om är importerat kött från djur som halal- och kosherslaktats, vilket innebär att djuren avlivats och avblodats helt utan bedövning. Det är djur som lidit och känt ångest i ett utdraget dödsförlopp.

Andelen kött som slaktats med dessa båda slaktmetoder ökar. I vissa producentländer slaktas t.ex. alla får och lamm med dessa tillvägagångssätt. I en rapport från EU-kommissionen framkommer det att närmare 75 procent av nötkreaturen inom EU dödas utan bedövning.

Sverigedemokraterna menar att det vid all offentlig upphandling ska krävas att kött som upphandlas garanterat kommer från djur som slaktats och avblodats efter bedövning i enlighet med svenska djurskyddsregler. Regeringen bör därför föreslå lagstiftning på upphandlingsområdet om detta.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5. Miljökrav, punkt 2 (V)

av Ulla Andersson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12: MJ281 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 7 och avslår motionerna 2011/12: Fi212 av Sten Bergheden (M) yrkande 1, 2011/12: Fi215 av Olle Thorell (S), 2011/12: Fi256 av Betty Malmberg (M), 2011/12: Fi280 av Ola Johansson (C), 2011/12: Fi281 av Cecilia Widegren (M), 2011/12: Fi300 av Olle Thorell (S) och 2011/12: MJ461 av Richard Jomshof och David Lång (båda SD) yrkande 5.

Ställningstagande

Vänsterpartiet anser att det finns en stor potential i att miljöanpassa den offentliga upphandlingen ytterligare i syfte att få fram bättre produkter som innehåller färre giftiga kemikalier. I den offentliga upphandlingen bör det ställas krav på leverantörerna att använda en substitutionsprincip, dvs. att farliga ämnen byts ut där det är möjligt. Enligt min mening bör regeringen verka för detta.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6. Mindre företag, närproducerat, punkt 3 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Pia Nilsson (S), Jörgen Hellman (S), Maryam Yazdanfar (S), Bo Bernhardsson (S) och Marie Nordén (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen delvis motion 2011/12: Fi266 av Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S) och avslår motionerna 2011/12: Fi218 av Margareta Cederfelt (M), 2011/12: Fi220 av Karin Enström (M), 2011/12: Fi228 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,

2011/12:Fi232 av Michael Svensson (M),
 2011/12:Fi254 av Katarina Brännström (M),
 2011/12:Fi274 av Anna Steele (FP),
 2011/12:Fi291 av Eliza Roszkowska Öberg (M) och
 2011/12:N414 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 6.

Ställningstagande

Upphandlingslagstiftningen är i många stycken bra för den offentliga verksamheten och för att skapa rättvisa villkor för de företag som säljer tjänster till bl.a. kommuner och landsting. Lagstiftningen kan dock enligt vår mening förbättras.

Det är enligt vår mening viktigt att skapa konkurrens på lika villkor gentemot privata utförare av offentligt finansierad verksamhet. I dag kan t.ex. friskolor marknadsföra sig genom att erbjuda eleverna lokalproducerad mat, något som elever och föräldrar i många fall anser vara en viktig kvalitetsfråga. Men i den offentligt drivna verksamheten får man vid upphandlingar inte ta någon hänsyn till var produkterna är producerade.

Det ska enligt vår mening vara möjligt att i en offentlig upphandling ta hänsyn både till vad som är en bra affär för skattebetalarna och till de kvaliteter som närproducerade varor innebär.

I många kommuner är lantbruket och förädlingen av lantbruksprodukter viktiga näringar. Näringarna bidrar också på ett positivt sätt till landskapets utseende. För skattebetalarna i kommunen är det en mycket dålig affär att tvingas köpa dessa livsmedel från den tillverkare som har de bästa klimatförutsättningarna att odla grödorna i stället för från en lokal lantbrukare. Upphandlingslagstiftningen riskerar att på ett allvarligt sätt gynna producenter med de bästa tillverkningsförutsättningarna på bekostnad av ett öppet landskap och arbetstillfällen i kommunerna.

Enligt vår mening bör regeringen därför se över upphandlingslagstiftningen utifrån de krav som kan ställas på varor.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7. Mindre företag, närproducerat, punkt 3 (SD)

av Erik Almqvist (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen delvis motion

2011/12:Fi266 av Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S) och avslår motionerna

2011/12:Fi218 av Margareta Cederfelt (M),

2011/12:Fi220 av Karin Enström (M),

2011/12:Fi228 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,
2011/12:Fi232 av Michael Svensson (M),
2011/12:Fi254 av Katarina Brännström (M),
2011/12:Fi274 av Anna Steele (FP),
2011/12:Fi291 av Eliza Roszkowska Öberg (M) och
2011/12:N414 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 6.

Ställningstagande

Det är enligt min mening viktigt att skapa konkurrens på lika villkor gentemot privata utförare av offentligt finansierad verksamhet. I dag kan t.ex. friskolor marknadsföra sig genom att erbjuda eleverna lokalproducerad mat, något som elever och föräldrar i många fall anser vara en viktig kvalitetsfråga. Men i den offentligt drivna verksamheten får man vid upphandlingar inte ta någon hänsyn till var produkterna är producerade

Det ska enligt min mening vara möjligt att i en offentlig upphandling ta hänsyn både till vad som är en bra affär för skattebetalarna och till de kvaliteter som närproducerade varor innebär.

I många kommuner är lantbruket och förädling av lantbruksprodukter viktiga näringar. Näringarna bidrar också på ett positivt sätt till landskapets utseende. Upphandlingslagstiftningen riskerar att gynna producenter med de bästa tillverkningsförutsättningarna på bekostnad av ett öppet landskap och arbetstillfällen i kommunerna.

Enligt min mening bör regeringen därför se över upphandlingslagstiftningen så att det blir möjligt att ställa krav vid offentliga upphandlingar på att varor ska vara närproducerade.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8. Mindre företag, närproducerat, punkt 3 (V)

av Ulla Andersson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:N414 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 6 och avslår motionerna

2011/12:Fi218 av Margareta Cederfelt (M),
2011/12:Fi220 av Karin Enström (M),
2011/12:Fi228 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,
2011/12:Fi232 av Michael Svensson (M),
2011/12:Fi254 av Katarina Brännström (M),
2011/12:Fi266 av Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S),
2011/12:Fi274 av Anna Steele (FP) och

2011/12:Fi291 av Eliza Roszkowska Öberg (M).

Ställningstagande

Det är de små och medelstora företagen som under 2000-talet har stått för den största ökningen av antalet anställda. En stor del av dessa anställningar har kommit till i tjänstesektorn och andra sektorer med låg miljöpåverkan. För att påverka småföretagssektorn positivt bör enligt Vänsterpartiet den offentliga upphandlingen förbättras och förstärkas i en grön riktning.

Vänsterpartiet anser att lagen om offentlig upphandling måste förändras när det gäller de små och medelstora företagens möjligheter att delta i upphandlingar. Det offentligas behov av varor och tjänster har en stor och ibland avgörande betydelse för utvecklingen av nya marknader för varor och tjänster. Detta har också stor betydelse för utvecklingen av redan befintliga marknader. Politiska beslut och myndigheters förverkligande av dessa har stor betydelse för företags och entreprenörers innovationslust. Ett klassiskt exempel på detta är dåvarande Televerkets krav på nya telefonitjänster, som var avgörande för LM Ericssons expansion både tekniskt och ekonomiskt.

Den offentliga sektorn upphandlar tjänster och varor och gör investeringar för stora belopp varje år. Förutom den svenska marknaden finns även en europeisk marknad för upphandlingar, och detta innebär stora affärsmöjligheter för svenska företag.

Ju fler anställda ett företag har, desto vanligare är det att det lämnar anbud i offentliga upphandlingar. En studie från Nutek och Tillväxtverket visar att endast 12 procent av småföretagen lämnar anbud i offentliga upphandlingar. Många småföretag anser att administrationen är ett stort hinder för att delta i anbudsförandet vid offentlig upphandling. Det största problemet upplevs vara förfrågningsunderlaget och dess utformning.

Vänsterpartiet anser att det ska finnas krav på kollektivavtal vid all offentlig upphandling för att motverka s.k. svartarbete och osund konkurrens. Med tanke på komplexiteten i samband med offentlig upphandling anser Vänsterpartiet också att det är nödvändigt med en särskild utbildning för de anställda inom den offentliga sektorn som sysslar med upphandling. Det är även viktigt att de villkor och krav som ställs i förfrågningsunderlaget står i proportion till kontraktets storlek. Regeringen bör därför enligt min mening verka för förändringar i dessa avseenden.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9. Krav på auktorisation, punkt 6 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Pia Nilsson (S), Jörgen Hellman (S), Maryam Yazdanfar (S), Bo Bernhardsson (S) och Marie Nordén (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:Fi258 av Peter Persson och Anders Karlsson (båda S).

Ställningstagande

Det uppmärksammas allt oftare i debatten att företag, främst serviceentreprenader inom städbranschen, anlitar s.k. svart arbetskraft. Det handlar om entreprenader där kunden är ett företag, en organisation eller en offentlig verksamhet. När oseriösa företag inom denna bransch anlitar svart arbetskraft leder det till att seriösa företag slås ut. Det innebär dessutom orimliga arbetsförhållanden och låg lön för de anställda i företagen och ett bortfall av skatteintäkter för staten.

Almega Serviceentreprenörerna har kartlagt förhållandena inom branschen och arbetat fram en auktorisation för seriösa städföretag. Denna auktorisation innebär att företagen måste ha F-skattsedel och vara kollektivavtalsanslutna. De förpliktar sig också att följa gällande lagar och avtal samt att ställa krav på att underentreprenörer bedriver en seriös verksamhet. Privata företag ställer i dag allt oftare krav på att de städföretag man anlitar ska vara auktoriserade.

I offentliga upphandlingar är det enligt lagstiftningen inte möjligt att ställa krav på auktorisation. Företag inom såväl städbranschen som andra områden måste enligt vår mening kunna verka på lika villkor. Vi anser därför att det i lagen om offentlig upphandling ska införas en möjlighet att ställa krav på att leverantörer ska vara auktoriserade.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10. Databas, information, insyn, ökade kunskaper m.m., punkt 7 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Pia Nilsson (S), Jörgen Hellman (S), Maryam Yazdanfar (S), Bo Bernhardsson (S) och Marie Nordén (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2011/12:Fi285 av Ann-Kristine Johansson (S) yrkande 2 och
2011/12:Fi298 av Kenneth G Forslund m.fl. (S) yrkande 2 och
avslår motionerna
2011/12:Fi212 av Sten Bergheden (M) yrkandena 2 och 3,
2011/12:Fi223 av Anna Steele (FP),
2011/12:Fi228 av Sten Bergheden (M) yrkande 2,
2011/12:Fi269 av Lotta Olsson och Jessica Polfjärd (båda M) och
2011/12:Fi304 av Tina Ehn (MP).

Ställningstagande

Den offentliga upphandlingen i Sverige avser stora belopp. Om upphandlingen används på rätt sätt kan den vara pådrivande för ny teknik och företagsutveckling. Tyvärr råder det en stor rättsosäkerhet vid offentliga upphandlingar, och många upphandlingar överklagas.

Expertorgan som Miljöstyrrådet anser att det går att ställa högre krav vid offentlig upphandling och att beakta även andra faktorer än det lägsta priset. Samtidigt ger Konkurrensverket i en rapport inga tydliga besked vad gäller t.ex. krav på djurskydd vid offentlig upphandling.

Dagens rättsosäkerhet visar enligt vår mening på ett behov av tydligare regler och ökad kunskap bland dem som arbetar med offentlig upphandling. Enligt vår mening bör regeringen utreda vad som bör ingå i Miljöstyrrådets uppdrag att utbilda personer som arbetar med offentlig upphandling och att sprida kunskap om regelverket och ge råd och stöd till upphandlande myndigheter.

Enligt vår mening har medborgarna rätt till insyn i hur skattemedlen används. Detta måste gälla även när verksamheten utförs av entreprenörer efter offentlig upphandling, vilket är viktigt ur demokratisk synvinkel. Att kommunerna inte har möjlighet att kontrollera och utöva tillsyn över verksamheter som har lagts ut på privata företag är ett problem. Regeringen bör enligt vår mening utreda möjligheterna till insyn och tillsyn och kontroll i dessa avseenden.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11. Databas, information, insyn, ökade kunskaper m.m., punkt 7 (MP)

av Per Bolund (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:Fi304 av Tina Ehn (MP) och
avslår motionerna

2011/12:Fi212 av Sten Bergheden (M) yrkandena 2 och 3,
2011/12:Fi223 av Anna Steele (FP),
2011/12:Fi228 av Sten Bergheden (M) yrkande 2,
2011/12:Fi269 av Lotta Olsson och Jessica Polfjärd (båda M),
2011/12:Fi285 av Ann-Kristine Johansson (S) yrkande 2 och
2011/12:Fi298 av Kenneth G Forslund m.fl. (S) yrkande 2.

Ställningstagande

Den offentliga sektorn måste bli bättre på att ställa tydliga krav på energieffektivitet i sin upphandling. Ett krav bör vara att man väljer apparater och system med en energiprestanda som är inom den bästa fjärdedelen på marknaden. På så sätt utnyttjas den ekonomiska kraften i den offentliga upphandlingen som en kraftfull hävstång för energieffektivisering samtidigt som efterfrågan på energisnåla lösningar ökar.

I dag lever vi på ett sätt där möten, kontakter och informationsutbyte i både yrkes- och privatlivet till allt större del sker genom datortrafik och på internet. Det är mycket som är positivt med detta, men utvecklingen av internet och datortrafiken påverkar även energiförbrukningen. Även om det finns fantastiska möjligheter uppstår även negativa effekter. Datortrafiken ersätter och kan ytterligare ersätta onödiga transporter. Utvecklingen i den riktningen är enligt min mening positiv. Samtidigt kommer information och rapporter om hur mycket energi dagens datortrafik förbrukar, och det uppstår även problem med miljöfarliga komponenter och en ökad mängd elektronikskrot.

I sammanhanget kan nämnas att mjukvaror ur miljösynpunkt inte har fått samma uppmärksamhet som hårdvaror, men genom innovativa programvaror är det möjligt att minska energiåtgången. Även om mycket av den elektroniska utrustningen görs alltmer energieffektiv redan i dag och en del av de miljöfarliga komponenterna har tagits bort verkar frågorna om energiåtgång och minskning av miljöfarliga komponenter inte diskuteras parallellt med själva teknikens framsteg.

Den offentliga sektorn upphandlar varje år varor och tjänster för omkring 500 miljarder kronor. En del av detta är teknikupphandling. Genom den offentliga upphandlingen finns därför stora möjligheter att påverka teknikutvecklingen.

Enligt uppgifter står it-användningen för 20–30 procent av elanvändningen i svenska kontorsbyggnader. I dag används olika energikrav vid inköp av it- och kontorsutrustningar. Trots detta finns det sannolikt mer att göra för att minska energiåtgången. Det bör enligt min mening vara en självklarhet att använda sig av Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier vid inköp av it-utrustning inom offentlig verksamhet. Men det bör också finnas en aktiv utveckling som bidrar till att hela samhället ser vikten av att endast använda den teknikutrustning som är bäst ur energi-, miljö- och klimatsynpunkt. Rådgivning om it-utrustningars påverkan på energianvändningen bör också vara en självklar del av energirådgivningen inom Sve-

riges kommuner. Jag anser att regeringen aktivt bör verka för att det ställs krav på energieffektivisering vid all offentlig upphandling och för att bl.a. Miljöstyrningsrådets kriterier för och rådgivning om dessa frågor utvecklas.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12. Översyn av LOU och EU:s regelverk samt egen-regi-undantag, punkt 8 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Pia Nilsson (S), Jörgen Hellman (S), Maryam Yazdanfar (S), Bo Bernhardsson (S) och Marie Nordén (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anføres i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2011/12:Fi278 av Leif Jakobsson m.fl. (S),

2011/12:Fi284 av Lars Johansson m.fl. (S) och

2011/12:Fi285 av Ann-Kristine Johansson (S) yrkande 1,

bifaller delvis motion

2011/12:Fi267 av Fredrik Olovsson (S) och

avslår motion

2011/12:MJ407 av Lars Ohly m.fl. (V) yrkandena 36 och 37.

Ställningstagande

Upphandlingsreglerna har som syfte att förhindra att konkurrensen snedvrids och att upphandlingar genomförs godtyckligt, och reglerna ska verka för en god hushållning med offentliga medel och försvåra korruption. Det förhållandet att reglerna om överklagande av upphandlingsbeslut regelmässigt utnyttjas bidrar dock till att stora projekt försenas och fördyras.

Det har nyligen funnits exempel på att upphandlingar som rör människors hälsa och säkerhet har överklagats, t.ex. upphandling av vaccin och skyddsvästar. Även om det skulle ha funnits brister i upphandlingsunderlagen är det inte rimligt att sådana upphandlingar fördröjs på det sätt som har skett.

I Tyskland har man en reglering som innebär att en tänkt anbudsgivare måste klaga till domstol redan innan anbudstiden går ut om anbudsgivaren anser att det finns brister i upphandlingsunderlaget. Vi anser att en motsvarande bestämmelse bör införas i svensk rätt. Ett sådant förfarande är mer rättssäkert, sparar tid och kan leda till sänkta kostnader för samhället. Den som inte har påtalat felaktigheter i underlaget bör förlora sin rätt att överklaga. Det har även stöd i EU-rätten och fungerar i andra EU-länder. Vi menar också att en upphandlande myndighet genom domstolsbeslut ska ha en möjlighet att få rätt att genomföra upphandlingen trots ett överklagande om den upphandlande myndigheten kan visa att upphandlingen är viktig

för människors hälsa och säkerhet och att ett utdraget förfarande riskerar att medföra mänskligt lidande. Vi anser att regeringen bör verka för ändringar av lagstiftningen i enlighet med vad som anförts.

Att så många beslut överklagas visar även på ett behov av tydligare regler och ökad kunskap bland de upphandlingsansvariga. Vi anser därför att regeringen bör ta ett initiativ till en noggrann översyn av dagens upphandlingsregelverk för att förenkla och förtydliga det och samtidigt tydliggöra dess möjligheter och begränsningar.

Vi anser också att regeringen snarast möjligt ska utvärdera den svenska upphandlingslagstiftningen med syfte att undanröja de hinder som gör det omöjligt för kommuner och landsting att utifrån svensk kommunallagstiftning fritt organisera sin verksamhet. Kommunernas och landstingens frihet att själva bestämma hur den egna verksamheten ska organiseras har en lång historia. Genom införandet av 1991 års kommunallag – som innebar en kodifiering av då gällande principer i detta avseende – bekräftades denna självständighet som en central del i det kommunala självstyret. Innebörden är att en kommun får överlämna kommunala uppgifter till ett kommunalt aktiebolag.

För närvarande finns ca 1 300 kommunala aktiebolag i Sverige. Historiskt sett har de kommunala bolagen främst ägnat sig åt infrastrukturell verksamhet av olika slag. Exempel på detta är kollektivtrafik och energi-produktion respektive -distribution. I stort sett har samtliga allmännyttiga bostadsföretag bedrivits i aktiebolagsform. Under senare tid har kommunala bolag med uppdrag att främja näringsliv och turism vuxit fram. Aktiebolagsformen har vidare visat sig vara ändamålsenlig vid olika former av samverkan mellan kommuner och privat näringsliv.

Vår utgångspunkt är att all offentligt bedriven verksamhet tillhör den gemensamma sektorn, oavsett associationsform. Det är därför inte rimligt att kommunernas val av organisationsform ska påverka förutsättningarna för verksamhetens bedrivande. Om en kommun har valt att driva en viss verksamhet i egen regi är det inte rimligt att upphandlingslagstiftningen blir tillämplig. Om en kommun däremot lägger ut en kommunal verksamhet på en privat entreprenör ska naturligtvis upphandlingslagstiftningen tillämpas. En helt annan fråga är om en kommun valt att lägga ut driften av en kommunal verksamhet på en privat entreprenör. I detta fall ska givetvis upphandlingslagstiftningen gälla fullt ut.

Genom Regeringsrättens (numera Högsta förvaltningsdomstolen) avgöranden i de s.k. Sysavmålen (RÅ 2008 ref. 26) gavs beskedet att det i Sverige över huvud taget saknas internt lagstöd för att kommuner och landsting ska kunna köpa varor och tjänster från egen-regi-företag utan föregående upphandling. Den temporära lagstiftning om ett egen-regi-undantag som med anledning av Regeringsrättens avgöranden gäller från den 15 juli 2010, utformades enligt vår mening på ett sätt som inte värnade om kommunernas frihet att organisera sin verksamhet på det sätt som de anser är lämpligt. Det förslag till permanent egen-regi-undantag som den 29 april

2011 lämnades i betänkandet *Offentlig upphandling från eget företag?! – och vissa andra frågor* (SOU 2011:43) anser vi inte heller är utformat på ett sätt som värnar om den kommunala organisationsfriheten.

Det kan allmänt konstateras att näringslivets lobbyistgrupper framgångsrikt satt en agenda som innebär att alla inköp från kommunala egen-regi-bolag, med hänvisning till lagen om offentlig upphandling och de bakomliggande EU-direktiven, ska föregås av upphandling. Att den statliga utredningen inte i högre grad prioriterat den kommunala självstyrelsen vid utformningen av egen-regi-undantaget beror, såvitt vi kan förstå, primärt på den osäkerhet som bedöms föreligga när det gäller EU-lagstiftningens syn i frågan. Förslaget till ett permanent egen-regi-undantag kan dock i vissa avseenden betraktas som ett steg i rätt riktning. Det är bl.a. glädjande att egen-regi-undantaget föreslås vara tillämpligt i en situation då de s.k. Teckalkriterierna är uppfyllda i förhållandet mellan två separata enheter – oberoende av vilken av de båda enheterna som i den enskilda transaktionen är beställare eller leverantör. Dessvärre har utredningen avstått från att löpa linan ut i fråga om övriga förekommande koncerninterna transaktioner. I denna del är det särskilt beklagligt att utredningen inte i större utsträckning har beaktat den EU-rättsliga ekonomiska enhetens princip. Sammantaget saknas enligt vår mening avgörande pusselbitar för ett samlat grepp över egen-regi-frågan.

Vi menar att man – i stället för att ”i förebyggande syfte” inskränka det grundlagsskyddade kommunala självstyret – borde spänna bågen och utnyttja det utrymme för argumentation som EU-rätten erbjuder till försvar av den kommunala organisationsfriheten. Det bör i detta avseende betonas att en första förutsättning för att EU-domstolen ska kunna utveckla och förtydliga rättspraxis om egen-regi-undantaget är att mål och tvister hamnar på EU-domstolens bord.

Sammanfattningsvis är det enligt vår mening nödvändigt att utifrån principen om kommunalt självstyre försvara kommunernas rätt att fritt organisera sin egen verksamhet. Det handlar i förlängningen om att försvara den gemensamma sektorn i Sverige. Detta inbegriper med nödvändighet införandet av ett egen-regi-undantag i LOU som, principiellt sett, kan omfatta såväl vertikala som horisontella koncerninterna köp. Med ett sådant förslag följer också en möjlighet att genom en eventuell prövning mot EU:s regelverk få rättsläget på unionsnivå klargjort. En fortsatt gynnsam utveckling av den kommunala sektorn förutsätter att kommuner och landsting även fortsättningsvis ges möjlighet att utnyttja de fördelar som aktiebolagsformen erbjuder ur bl.a. besluts- och effektivitetssynpunkt.

Det ovan anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilda yttranden

1. Kollektivavtal, socialt företagande m.m., punkt 1 (MP)

Per Bolund (MP) anför:

Kollektivavtal

Det är viktigt att man vid offentlig upphandling säkerställer att goda villkor upprätthålls på arbetsmarknaden. Enligt domslut får krav på kollektivavtal inte ställas eftersom detta kan diskriminera aktörer från andra länder. Däremot finns det en möjlighet att ställa krav på kollektivavtalsliknande villkor vid upphandling, och att dessa villkor kontrolleras av en utomstående part, vilket kan få lika god effekt på svensk arbetsmarknad. Jag anser att kunskapen om detta bör förmedlas bättre än i dag till aktörer som arbetar med offentlig upphandling.

Socialt företagande

Jag anser att lagen om offentlig upphandling bör ses över i syfte att ge sociala företag bättre möjlighet att konkurrera vid offentlig upphandling så att intentionerna med konkurrens och valfrihet kan uppnås och så att lagen därmed kan fungera bättre även för små aktörer. Sociala kriterier ska tydliggöras som ett strategiskt och naturligt instrument och uppmuntras av upphandlingsansvariga där så är lämpligt. De kan användas som utförarvillkor eller som utvärderingskriterier. Om sociala kriterier skulle användas oftare, skulle det leda till att ”människor i utanförskap” betydligt lättare kan komma in på arbetsmarknaden och delta i sociala sammanhang. Den offentliga sektorn får en tjänst utförd eller en vara producerad samtidigt som människor som står långt från arbetsmarknaden får arbete.

I avvaktan på Upphandlingsutredningens slutbetänkande avstår jag dock från att reservera mig mot utskottets ställningstagande.

2. Miljökrav, punkt 2 (MP)

Per Bolund (MP) anför:

Den offentliga sektorn är en viktig aktör för att ställa om produktions- och konsumtionsmönstren i en mer miljöanpassad riktning. Det var t.ex. den offentliga upphandlingen som bröt mark för den stora minskningen av klorblekningen av papper på 1980- och 1990-talen. Den offentliga upphandlingen bör användas mer aktivt för att få fram fler giftfria produkter. Där det finns en vedertagen miljömärkning bör den offentliga upphandlingen ställa krav som motsvarar miljömärkningens kriterier. Krav bör också ställas på att där så är möjligt byta ut och undvika farliga ämnen, t.ex. ämnen på den s.k. SIN-listan (Substitute It Now) som tagits fram av Chem Sec (The International Chemical Secretariat), i enlighet med Nordiska rådets

rekommendation. Regeringen bör också stimulera offentlig teknikupphandling för att skapa förutsättningar för utveckling av tekniska produkter som bidrar till att minska kemiska risker.

Att sätta upp tydliga mål borde vara självklart, t.ex. att ingen statlig myndighet ska köpa fossilberoende bilar efter 2015 eller att statliga upphandlingar ska ställa krav på att leverantörer endast använder den fossilsnålaste teknik som går att finna, vilket i många fall innebär en helt fossiloberoende teknik.

Sammantaget anser jag att tydligare krav på miljöområdet vid offentliga upphandlingar skulle förbättra utvecklingen mot ett mer hållbart samhälle, men jag avstår från att reservera mig mot utskottets ställningstagande i avvaktan på att den upphandlingsutredning som regeringen tillsatt ska avge sitt slutbetänkande.

3. Mindre företag, närproducerat, punkt 3 (MP)

Per Bolund (MP) anför:

Lokal upphandling ger ofta påtagliga multiplikatoreffekter i den lokala ekonomin och bidrar därmed till att skapa arbetstillfällen och skatteintäkter. Internationella studier, bl.a. från New Economics Foundation i London, har visat att ett något dyrare anbud från ett lokalt företag ofta i slutändan ändå lönar sig tack vare att pengarna då cirkulerar i den lokala ekonomin i stället för att försvinna från kommunen och regionen. Detta är bakgrunden till att exempelvis många amerikanska kommuner är beredda att acceptera 5 procent dyrare anbud från lokalt förankrade företag. I flera svenska kommuner görs en tolkning av lagen om offentlig upphandling och EU-rätten på området som gör det svårare att främja den lokala ekonomin vid upphandlingar. Konsekvensen kan bli att aktörer som skapar arbetsmöjligheter i socialt utsatta områden eller får små bygdeekonomier att växa konkurreras ut av aktörer som vinner upphandlingar utan att åstadkomma liknande lokala vinster.

Sammanfattningsvis anser jag att det bör utredas hur upphandlingar kan göras så att den lokala ekonomin gagnas och att fakta som möjliggör upphandlingar som är lyckade för den lokala ekonomin bör spridas mellan kommuner, myndigheter och andra upphandlande parter. Jag avstår dock från att reservera mig mot utskottets ställningstagande i avvaktan på att den upphandlingsutredning som regeringen har tillsatt har avgett sitt slutbetänkande.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011

2011/12:Fi202 av Josefin Brink m.fl. (V):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att lagen om offentlig upphandling måste ändras så att krav på kollektivavtal ställs vid all offentlig upphandling.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på en ändring i lagen om offentlig upphandling som innebär att det vid all offentlig upphandling ska krävas en strategi för att minska riskerna för hot och våld på grund av underbemanning, ensamarbete och bristfällig utbildning.

2011/12:Fi212 av Sten Bergheden (M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att mat som köps in av svenska offentliga inrättningar bör uppfylla kraven i svensk lagstiftning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att öka kunskapen om de krav som kan ställas vid upphandling av livsmedel hos upphandlare i kommuner och landsting.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att fortsätta utvecklingen av samordning och kompetensstöd vid livsmedelsupphandling hos Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Miljöstyrningsrådet.

2011/12:Fi215 av Olle Thorell (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att man vid offentlig upphandling ska ta hänsyn till de befintliga miljömärkningssystemen vad gäller inköp av hotade fiskarter.

2011/12:Fi218 av Margareta Cederfelt (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om snedvriden myndighetskonkurrens.

2011/12:Fi220 av Karin Enström (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om småföretagens deltagande i offentlig upphandling.

2011/12:Fi223 av Anna Steele (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten till en landsomfattande databas med länkar till samtliga offentliga upphandlingar i Sverige, oavsett hur eller var de ursprungligen publiceras.

2011/12:Fi224 av Hans Backman (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa utmaningsrätt i hela Sverige.

2011/12:Fi228 av Sten Bergheden (M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten att dela upp offentliga upphandlingar så att fler företag kan delta.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förtydliga informationen till näringslivet om hur offentliga upphandlingar fungerar.

2011/12:Fi232 av Michael Svensson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om små livsmedelsföretags anbudsmöjlighet.

2011/12:Fi246 av Lars-Axel Nordell (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa utmaningsrätt i kommunerna, regionerna och lands-tingen.

2011/12:Fi251 av Annika Lillemets m.fl. (MP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att upphandlande enheter vid upphandlingar ska kunna utesluta anbud från företag som bedriver skatteplanering på ett sådant sätt som anges i motionen.

2011/12:Fi254 av Katarina Brännström (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att man vid offentliga upphandlingar ska beakta möjligheten att anlita lokala företag då det bl.a. är mer gynnsamt med hänsyn till miljön.

2011/12:Fi256 av Betty Malmberg (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn om vilka krav som går att ställa då det gäller offentlig upphandling av livsmedel i Sverige.

2011/12:Fi258 av Peter Persson och Anders Karlsson (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det i lagen om offentlig upphandling bör införas krav på att anlitade företag ska vara auktoriserade.

2011/12:Fi266 av Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att se över lagen om offentlig upphandling utifrån bl.a. kriterier som närproducerat.

2011/12:Fi267 av Fredrik Olovsson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbättringar i lagen om offentlig upphandling.

2011/12:Fi269 av Lotta Olsson och Jessica Polfjärd (båda M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om upphandlingskompetens.

2011/12:Fi274 av Anna Steele (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att verka för att LOU prioriterar närproducerade livsmedel.

2011/12:Fi275 av Penilla Gunther (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att i offentliga upphandlingar visa hur man kan anställa personer med funktionsnedsättning genom att använda sociala kriterier.

2011/12:Fi278 av Leif Jakobsson m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en säkerhetsventil i lagen om offentlig upphandling.

2011/12:Fi280 av Ola Johansson (C):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om det osäkra rättsläget vid kommunal upphandling av livsmedel och behovet av att inrätta ett expertråd som biträder förvaltningsrätten i dessa ärenden.

2011/12:Fi281 av Cecilia Widegren (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över lagen om offentlig upphandling för att möjliggöra krav på svenska produktionsregelverk vid upphandling av livsmedel.

2011/12:Fi284 av Lars Johansson m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den svenska upphandlingslagstiftningen snarast bör utvärderas med syfte att undanröja de hinder som omöjliggör för kommuner och landsting att utifrån svensk kommunallagstiftning fritt organisera sin verksamhet.

2011/12:Fi285 av Ann-Kristine Johansson (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att se över lagen om offentlig upphandling i syfte att förenkla och förtydliga regelverket.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ökad kunskapsspridning vad gäller lagen om offentlig upphandling.

2011/12:Fi291 av Eliza Roszkowska Öberg (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en mer företagsvänlig offentlig upphandling.

2011/12:Fi292 av Ulrika Karlsson i Uppsala (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en obligatorisk utmaningsrätt för kommuner och landsting.

2011/12:Fi298 av Kenneth G Forslund m.fl. (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en översyn av lagen om offentlig upphandling.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om medborgarnas rätt till insyn i hur skattemedlen används.

2011/12:Fi300 av Olle Thorell (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att krav på miljöhänsyn alltid ska ställas vid kommunala upphandlingar.

2011/12:Fi302 av Mikael Jansson (SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda en lag om förbud för svenska myndigheter att handla upp telefonistjänster utanför Sverige som bättre kan upphandlas i Sverige.

2011/12:Fi304 av Tina Ehn (MP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om krav på energieffektivisering i samband med upphandling samt om rådgivning i fråga om it för både det som benämns hårdvara och det som benämns mjukvara.

2011/12:U207 av Hans Linde m.fl. (V):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det i lagen om offentlig upphandling bör tydliggöras att det är möjligt att ställa krav på kollektivavtal och ta social och miljömässig hänsyn vid upphandling.

2011/12:So602 av Ulrika Karlsson i Uppsala (M):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om möjligheten att se över reglerna i LOU så att hälso- och sjukvården i sin helhet inte omfattas av denna lagstiftning.

2011/12:MJ281 av Jens Holm m.fl. (V):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kemikalier i den offentliga upphandlingen.

2011/12:MJ407 av Lars Ohly m.fl. (V):

36. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en utredning bör tillsättas för att skapa ett förenklat regelverk för offentlig upphandling.
37. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska verka för att EU:s regelverk för offentlig upphandling förenklas så att miljö- och climateffekter kan få större genomslag.

2011/12:MJ461 av Richard Jomshof och David Lång (båda SD):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska lagstifta om att all mat som upphandlas via offentlig upphandling garanteras vara från djur som slaktats och avblodats i enlighet med svenska djurskyddsregler.

2011/12:N389 av Christer Adelsbo m.fl. (S):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att lagen om offentlig upphandling inte tillämpas för socialt företagande.

2011/12:N414 av Kent Persson m.fl. (V):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om problem och möjligheter med offentlig upphandling.